

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання, № 273, березень, 2017

*Мені тринадцятий минуло,
Олег Шупляк*

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ «Заповіт» – найбільш перекладуваний у Румунії вірш Тараса Шевченка
- ❖ *Невідома шевченкіана Сильвестра Яричевського*
- ❖ *Вступне слово в сорок другі роковини смерті Тараса Шевченка (на вечерницях 2 квітня 1903 р. в Коломиї)*
- ❖ *Молитви і псалми Тараса Шевченка (2)*
- ❖ *Увінчуюче 80-ліття народознавця Добруджі*
- ❖ *Параболічна структура нарису/новели Ольги Кобилянської «За готар»*
- ❖ *Г. С. Сковорода: Пісня 28-а – «нетрудна потрібність...»*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXVIII). Фольклористика*
- ❖ *Презентація книг у Палаці Парламенту в Бухаресті*
- ❖ *Із сучасної румунської поезії: Два Нікіти – два поети*
- ❖ *Добруджанські трафунки*
- ❖ *Учнівські фіглі*
- ❖ *Oberrohnen (Уривки з новели)*
- ❖ *Дитячі сторінки*
- ❖ *Сторінки гумору*

Іван РЕБОШАПКА

«Заповіт» – найбільш перекладуваний у Румунії вірш Тараса Шевченка

Перекладання творчості Тараса Шевченка на іноземні мови – вповні актуальне. З нагоди 200-ліття його народження, на 15-му Мінському з'їзді славістів (23 серпня 2013 р.) на круглому столі була обговорена тема: *Тарас Шевченко і світова україністика: історичні інтерпретації та сучасні рецепції*. На цьому з'їзді румунська україністика, на превеликий жаль, була відсутня, а це була слушна нагода представити її доробки, хоча не надто багаті, але цікаві, оскільки вона постала не в слов'янській, а в романській країні, зв'язки якої з Україною – давні, багаті, різносторонні й неповні вивчені ні по цей час.

Перекладання Шевченкового «Заповіту», «мало не національного гімну» України, як оцінює його поляк М. Якубець, має давню й багату традицію. Вперше його переклав 1862 р. польський поет А. Гожалчинський. Вдуге – 1868 р. сербською мовою Владимир Николіч, утретє він був перекладений 1869 р. М. Гербелем на російську мову, а у четверте – 1882 р. Іваном Франком на німецьку. З часом, число перекладів постійно збільшувалося. На сьогодні налічується приблизно 35 російських і 16 польських перекладів. Неточні інтернетні дані: в одних джерелах на 2016 р. вказано 147 перекладів, у Вікіпедії – 150, а деінде вказується, що «Заповіт» перекладений на всі мови світу.

У румунській Шевченкіані, незважаючи на якихось десять перекладних версій «Заповіту» Віктора Тулбуре, що відрізняються одна від іншої одним-двома словами чи виразами, суто відмінних і суцільних – дванадцять версій. Бо перекладом «Заповіту» зайнявся і класик румунської літератури Міхаїл Садовяну, але в газеті «Veac nou» («Новий вік») та у передмові до першого румунського «Кобзаря» з 1952 р. він надрукував тільки перші дві строфи вірша, які в іншому перекладному його ж варіанті появилися в одному з українських видань (Т. Г. Шевченко. «Заповіт», Київ, Видавництво Академії Наук Української РСР, 1957). В іншому материковому виданні (Т. Шевченко. «Заповіт» мовами народів світу, Київ, 1961) румунську версію «Заповіту» приписано Міхаїлу Садовяну, але вона належить Віктору Тулбуре.

Цікаві відповідності й невідповідності з оригіналом «Заповіту» існують в румунських його перекладах, уже починаючи із самої його назви. А це, – наскільки воно цікаво! – результат толкового ознайомлення румунських перекладачів із змістом вірша. Вони, гадаю, не були обізнані з різними почерговими його назвами.

Складений 25 грудня 1845 р., вірш був переписаний поетом без назви в альбомі «Три літа»; у рукописному збірнику «Стихотворения Т. Г. Шевченка», виготовленому І. Лазаревським, із власноручними виправленнями Шевченка, вірш має назву «Завещаніє», що є синонімом слова «заповіт», дієслово же «завещать» в румунській мові має два значення: 1. «a lăsa cu limbă de moarte» (приблизний еквівалент – «передсмертний заповіт») і 2. «a impune urmașilor ca datorie, a-i însărcina să facă, să continue seva» (приблизний еквівалент – «наказати/наказувати нащадкам виконати/виконувати певний обов'язок, доручити їм виконання певної справи»); уперше цей вірш надруковано у безцензурному виданні «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки» (Лейпціг, 1859) під заголовком «Думка»; у петербурзькому «Кобзарі» (1867) надруковано перші 8 рядків вірша під редакторською назвою «Заповіт», яка відтоді стала традиційною. Шевченків вірш мав і назву «Остання воля». Повністю «Заповіт» вперше був надрукований у Кобзарі 1907 р. за редакцією В. Доманицького.

Перший румунський переклад «Заповіту» у віршах надрукував 1916 р. Замфір К. Арборе під заголовком «Рогупса» («Наказ»), який своїм змістом стоїть близько до другого значення слова «завещаніє» в румунському його перекладі. Друга румунська версія «Заповіту» – це вільний переклад з 1939 р. під заголовком «Când voiți muri...» («Коли помру...») Г. М. Іванова. Третя віршова версія з 1951 р. під назвою «Cu limbă de moarte» з усталеною структурною формою і загальноприйнятим в румунській мові змістом, яку в синонімічному перекладі можна б передати словосполученням «передсмертною мовою» чи «передсмертним заповіданням», а змістовно її можна наблизити до вживаних для «Заповіту» назв – «Завіщаніє» чи «Остання воля». Четверта (з 1951 р.) і п'ята (з 1952; 1957 рр.) версії Віктора Тулбуре, з яких перша, як і версія Г. М. Іванова, має назву «Când voiți muri...» («Коли помру...»), а друга – «Când voi muri...» («Коли помру...»). Шоста віршова версія А. Антонеску і Н. Ніколау появилася 1956 р. під назвою «Rogupsa din urmă» («Останній наказ»), яку можна б наблизити до давньої Шевченкової більш поетичнішої назви «Остання воля». Далі версії Віктора Тулбуре (1963; 1990), Йона Георгіце (1989), Йона Козмея (1999; 2011) та Йона Ковача (2006) мають назву, відповідну традиційній українській – «Testamentul» («Заповіт»).

(Продовження на 4 с.)

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Невідома шевченкіана Сильвестра Яричевського

Сильвестр Яричевський був щирим і відданим прихильником, дослідником і популяризатором духовної спадщини Тараса Шевченка, пристрасним борцем за втілення в життя заповітів великого поета і мислителя. Однак з різних причин не всі аспекти цієї багатогранної теми взято до уваги літературознавцями. Найавторитетніше й найновіше в цій галузі довідкове видання – шеститомна «Шевченківська енциклопедія» – свідчить, що Сильвестр Яричевський «декламував українською й німецькою мовами на шевченківських вечорах»; «брав активну участь у заходах щодо вшанування пам'яті Шевченка в австрійській столиці і на Буковині, писав про ці події у газетах «Буковина» і «Народний голос» (статті «Шевченко в робітничій і академічній хаті. Святкування 40-х роковин смерті Тараса товариством «Поступ» і «Січ» у Відні», «1861 – 1911 на Україні», «Поклін столиці Буковини безсмертному Кобзареві»); написав вірш «Устань, Прометею! (На спомин Тараса)» і драматичну алегорію «Небесні співці», присвячену 41-им роковинам від дня смерті Шевченка¹. Основну увагу тут приділено виданій німецькою мовою науково-популярній брошурі «Поет любові і протесту» (Серет, 1914), «вагомій у контексті популяризації творчості Шевченка в німецькомовному світі»².

Однак поза увагою авторів згаданої вище публікації залишилися ще кілька фактів, дуже важливих, на мою думку, для з'ясування питання про своєрідність і наукову вагу шевченкіани Сильвестра Яричевського. Передусім маю на увазі статті «Відчит на Тарасів вечір» (1890) та «Вступне слово в сорок другі роковини смерті Тараса Шевченка (на вечерниціях 2 квітня 1903 р. в Коломиї)», яка має незакінчений варіант під назвою «Заповіт Шевченка під нинішню хвилю. Популярний відчит» (без зазначення дати). Нещодавно виявлені мною в Державному архіві Чернівецької області, вони, безсумнівно, значно доповнять історію дослідження творчості Тараса Шевченка буковинським автором. Їх на прохання письменника й літературознавця Михайла Івасюка в березні 1968 р. переписала з батькового архіву Софія Сильвестрівна Яричевська. Доля ж оригіналів мені, на жаль, поки що не відома. Цілком закономірно в цьому випадку постає питання, наскільки можна довіряти цим копіям. Насмілюся стверджувати, що ці матеріали ідентичні оригіналам, оскільки вони

призначалися для наукових досліджень: Михайло Івасюк у той час працював над дисертацією про творчість Сильвестра Яричевського. Крім того, довіряти копіям зобов'язують і підписи під ними: «Переписала за рукописом Сильвестра Яричевського його дочка Софія С. Яричевська».

Статті Сильвестра Яричевського, про які йде мова, свідчать, що їх автор розпочав ретельно досліджувати творчість Тараса Шевченка ще в гімназійні роки. Перша з них – «Відчит на Тарасів вечір» – прозвучала як доповідь на шевченківському вечорі 9 квітня 1890 р. У ній оратор здійснив огляд життя і творчості поета, акцентуючи на подіях, які мали визначальне значення для історії української літератури і розвитку національної політичної думки. Так, вихід першого «Кобзаря» він тлумачив як наближення пори «розвою письменничого і народного духу на Україні»³, а поему «Кавказ» сприйняв як політичний твір, що закликав до повстання проти Росії. Вічну славу, на його думку, поет здобув тим, що «співав і співати рад був про Бога, правду, про любов, про Україну і її старину. Тій програмі вірним поки вік позістав Шевченко»⁴. Звичайно, в окремих висновках юного дослідника спостерігається ще чимало наївного, такого, що у високій поезії не відкрити лише за допомогою пристрасного бажання. Водночас не можна оминати увагою те молодече завзяття, з яким промовець прагнув донести до своїх слухачів сенс усього «Кобзаря», застосувати його ідеї для пояснення насущних проблем української дійсності.

«Вступне слово в сорок другі роковини смерті Тараса Шевченка (на вечерниціях 2 квітня 1903 р. в Коломиї)» можна сприймати як своєрідний політичний трактат, у якому Сильвестр Яричевський, відштовхуючись від ідей Шевченкової поезії, говорить про тодішнє суспільно-політичне становище України, закликає своїх співвітчизників бути вірними Кобзаревим заповітам і за ними будувати власну державу. Зміст і пафос, з яким викладено текст промови Сильвестра Яричевського, дозволяють віднести її до найкращих публіцистичних і науково-просвітницьких виступів на шевченківську тему в українській літературі початку ХХ ст.

Серед майже невідомих літературознавцям шевченкознавчих матеріалів Сильвестра Яричевського і стаття «Eine reformierte Literatur (Ein Kapitel aus der Entwicklung des ukrainisch-ruthenischen

Sehriftums)» («Реформована література (Розділ з розвитку українсько-руського письменства)», яку опублікувала чернівецька газета «Vukowinaer Post» від 25 жовтня і 1 листопада 1906 р. У ній автор розглянув творчість Тараса Шевченка в широкому літературному контексті, показав велич Кобзаря на тлі найвидатніших пам'яток українського письменства, починаючи від «Слова про Ігорів похід». Зокрема Сильвестр Яричевський акцентує на здобутках автора «Енеїди» та «Наталки Полтавки»: «Якщо поява Котляревського означає відродження національної літератури, то Шевченко приніс величезну індивідуальність своїм нечувано швидким зростом». Основними мотивами поетової творчості Сильвестр Яричевський вважав гуманістичні принципи: «Його (Шевченків. – В. А.) могутній голос провістив загальнолюдську любов і свободу. Шиллерівське «Обніміться мільйони!» знайшло в українських степах своє найзвучніше, найблагодніше відлуння».

Прибувши до Серета наприкінці 1908 р., Сильвестр Яричевський розгорнув тут широку педагогічно-науково-просвітницьку діяльність. Незадовго до п'ятдесятиріччя від дня смерті Кобзаря і століття від дня його народження він писав: «Такі великі торжества треба буде й привітати нам відповідно. Нехай же прославиться пам'ять Твого найщирішого друга і пламенного апостола-віщуна Твоєї волі, український народ, нехай вона прославиться Твоєю великою обною і силою! Тому ж до труду! Чуйно, брати!»⁵

З допомогою серетської громади Сильвестр Яричевський активізував роботу місцевої «Руської Бесіди», ставши 8 травня 1910 р. її головою. Нове правління товариства, до складу якого також увійшли Дьордій Яненко та Ілля Вершигора з Вашківців, Мільтияд Брага з Бербівців і Василь Кость із Серету, завзято взялися до роботи і вже в день виборів організували перший у Сереті вечір, присвячений Тарасу Шевченкові. Дійство відбувалося в ошатній залі «Appahof», прикрашеній портретом Кобзаря роботи негостинського вчителя М. Левицького. Сюди прибули представники німецької, румунської, польської, єврейської та української громад, бургомістр Богосевич, міські урядники, учні гімназії, жителі з довколишніх сіл. Газета «Народний

голос» лаконічно й піднесено донесла до нас атмосферу свята: «Вступне слово виголосив п. С. Яричевський; хор мішаний і мужеский під управою п. С. Яр[ичевськ]ого збирав гучні оплески; деклямація п[ан]ни Сідонії Носієвичівної виголошена була гарно, з відчуттям декламовано «Розриту могилу Шевченка і стих С. Яричевського п[ід] н[азвою] «Згадай!», п. С. Яр[ичевський] виголосив «Гамалію». (До успіху муж[еского] хору причинилися п. Негрич, урядник «Сел[янської] Каси» з Чернівців і п. Євген Якубовський, учитель в Мамаївцях, що послужили нам як тенористи, за що їм велика від усіх нас вдяка і подяка!). Зібрані міщани, селяни й гімназ[ійні] ученики були видимо тим вечером дуже одушевлені»⁶. Головною особою дійства був Сильвестр Яричевський, який запозичив популяризував творчість Тараса Шевченка. До сторіччя славетного українця він видав німецькою мовою брошуру «Поет любові і протесту», щоби європейська освічена спільнота більше дізналася про великого сина українського народу. Невелика за обсягом праця подає проте цілісний портрет Шевченка, виклад його життєвого шляху, характеристику поетики й провідних мотивів, окреслює естетичні, соціально-етичні й націєтворчі смисли усієї Кобзарєвої творчості⁷.

Сподіваюся, що викладені вище факти, а також публікація «Вступного слова в сорок другі роковини смерті Тараса Шевченка (на вечерниціях 2 квітня 1903 р. в Коломиї)» (див. 8-9 сс. – ред.) сприятимуть подальшим пошукам відповідей на питання про істинний внесок Сильвестра Яричевського в розвиток шевченкознавства кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Сильвестр Яричевський

¹ Див.: Шевченківська енциклопедія: В 6 т. – Т. 6. – К., 2015. – С. 1105.

² Там само, с. 1105 – 1106.

³ Державний архів Чернівецької області. – Фонд Р – 2840, опис 1, од. зб. 29, арк. 251.

⁴ Там само, арк. 256.

⁵ Яричевський С. Чуйно! Січи! / Сильвестр Яричевський // Буковина. – 1909. – 5 листоп. – С. 2.

⁶ Серетські справи і справки // Народний голос. – 1910. – 18 трав. – С. 4 – 5.

⁷ Див. докладніше про це: Антофійчук В., Мовчанюк В. Сильвестр Яричевський в контексті німецькомовної шевченкіани // Яричевський С. Поет любові і протесту / Нім., укр. та румун. мовами. – Чернівці: Рута, 2009. – С. 26 – 30.

Сильвестр ЯРИЧЕВСЬКИЙ

ВСТУПНЕ СЛОВО В СОРОК ДРУГІ РОКОВИНИ СМЕРТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (на вечерицях 2 квітня 1903 р. в Коломиї)¹

Ось у 42-ий раз витати буде весняний легіт нашу Русь-Україну, притягати до її могил і пестити між ними могилу найліпшого її сина. А ми зібралися коло тої могили великого характерника, борця і мученика за правду і волю...

У злиднях, недолі, в тяжкій розпуці ми брали скрижалі пісень його до рук, його заповіт великий і в душу витав не раз промінь надії дорогої, животворної...

І нині ми знову зібралися на пораду в те велике свято, в годину невеселу, трудну, бо «*время люте*»².

Де ж та «*сем'я вольна, нова*», щоб ми Тебе, батьку, та повитали «*незлим тихим словом*»³. «*Де наші панують? / Де панують, бенкетують? / Де ви забарились?*»⁴, – питається засумоване наше серце. А відповідає йому гірко-жалобливо один тільки смутний геній минувшини, упадку: «*Обідрана, сиротою / Понад Дніпром плаче*»⁵...

Чи тільки понад Дніпром? О руська кров, де ти не лилася?

Он там, над Дніпром, сливе, одна частина плаче нашого народу, се один нещасливий кут. Там його душить тюрма, Сибір і кнут варяга. А там, за Бескидом, там стогне поранений брат, умирає, а ми йому не в силі подати помічну руку і відтягнути від гортані його нащадка гунів, що тупим ножем нетерпимості і шовінізму добиває його... А там, на зеленій Буковині, бореться третій брат, докладає зусиль, щоби не дати ворожій нозі ступити собі на грудь, в якій серце тріпоче гаряче... А там далше, за морями, на вольній землі американській, і там тяжка боротьба з пошестю ренегатства, цареславія... А тут, на тій Червоній Русі⁶, ах, і тут пекло сміється!..

Розпадається у ранах, у злиднях, у лихолітті наша родина...

За що ж боролись ми з ляхами
За що ж ми різались з ордами?
За що скородили списками
Московські ребра??⁷

Чи вже ж тільки з самої буйності непотрібної, з розбишацтва нелюдського? Чи ж на те тільки здалася наша Вітчизна кохана й бувальщина славна, щоби

«відьма-доля» старшинами козацькими Фінляндію засівала, насипала бурти на Орелі? За що таке горе на нас? Чим ми прогрішилися перед світом, перед іншими народами вольними?

Учинімо в тую торжественну хвилю та *сповідь* щиру, сердечну! Чи не прогрішилися ми шовінізмом? Ах, ми його ніколи не знали! А як пізнали, то тільки на власних хребтах. Ми його тяжко лиш відчували.

Чи не согрішили ми фанатизмом? Ми і фанатики! Не було ще двох передніше супротивніших⁸ понять під сонцем!

А хапчіві, заборчіві⁹, може, були? Так, захопили ми тієї землі геть багато – від Карпат по Дніпро і Чорне море; захопили кістями своїми, сканалізували кровію своєю і поставили знаки граничні – високі могили... От і хапчивість наша славна, історична!

Отже, де тоті гріхи наші, де наші хиби? Ах, є гріхи в нас і тому взявся нас блуд історичний!

Переживали ми недавно страшні події, перед нашими очима відігралися потрясаючі нервами трагедії на сцені людю... Перлися сотками, тисячами за океан наші браття, а ми бачили те і, за малими виїмками, мовчали.

Вдерлися до краю чужі ватаги, засідали землю нашу, крають тепер її лоно, господарюють, як дома. Збіджений морально і матеріально люд наш хопився самооборони, захорони інтересів власної хати, і ми почули його крики, зойки, прокльони. Страшні трагедії, а ім'я їх – леґіон!¹⁰ А з другого боку, виродилася в нас дивна рівнодушність, апатія до всього, що довкола нас діється.

А прецінь пора нам відродитися вже морально й фізично, і крицева енергія най кладе знак на всякому нашому ділі! Коли жадаємо нині наших народних прав у школі, нашої народної мови по школах і урядах, широкої науки про нашу рідну історію, то виконуємо тільки наш обов'язок зглядом нашої Вітчизни і нас самих, ідемо за покликком батька Тараса.

Коли в нас або й у братів за океаном озветься поклик до освободження нашої церкви від посторонніх, не все нам приятних впливів, то ми довжні одностайно, односердно стати за Євангелія, правду, за темні люди...

А передовсім мусимо мати і людові дати національне самопізнання. Шевченко бажає ясного почуття національності, ніким не накиненої, тільки власним серцем напитуваною, виплеканою! А на свою роботу й історію дивитися так критичним оком: «*Все розберіть... та спитайте / Тойді себе: що ми?.. / Чиї сини? яких батьків? / Ким? за що закуті?*»... Бо були в нас і є «*подножки, грязь Москви*»¹¹...

А тоді вже, коли знаємо ясно свою ціль політичну, коли ми в повнім почутті свого національного права, можемо сміливо піднести клич Україна irredenta! Ціла неподільна, самостійна Україна на строго демократичних основах двигнеться і жити буде в ім'я поступу, як потрібний чинник у житті народів. Щоби підвести рідну неньку, треба глибокого правдивого *патріотизму, необмеженої любові до Вітчизни*, готовності. З тої великої любові «*братолюбіє*» родиться, «*єдиномисліє*»¹², котре так потрібне до оживотворення народу. Родиться єдність думок у справі нашого народного воскресіння!

Трудна, велика та робота.

Щоби підвестися до вершин просвіти, культури, якої бажає нам Шевченко; щоби воскреснути під зглядом національним, політичним і суспільним, треба здвигнути цілу народну масу і повести її наперед! А вчинити се спільними силами без особистих амбіцій, без ілюзій.

У пору, коли справді «*гірше ляха власні діти*»¹³ Вітчизну, її люд, мову, літературу, звичай так тяжко зневажають, треба великого зусилля, напруження всіх сил ума і серця і безпощадного критицизму праці. При нинішній хвилі треба конечно нам стати *чистими* від усякого гріха супроти¹⁴ неї – тої нашої Руси-України. Мусимо станути ясні, взнеслі і зимні на чужі забаганки. На наших душах хай зарисується гармонія охоти й діла, як непорочна краса класичних статуй!.. Будьмо братством великим, що виписало б на стягу своєму стремління до піднесення політично-національного, культурно-просвітнього наших мас народних. А средства до того: необмежена любов до Вітчизни, що не лякається ніяких жертв; одностайність і карність народна, яку осягнути тут нам усім конечно через взаємний контроль, а кожному зосібна – через самоконтроль.

У нас довжна пробитися крицева енергія і нічим неумолима строгість зглядом всякого ренегатства та малолюдства, коли хочемо, щоби нас інші народи шанували. Мусимо йти одною лавою і на тих, що пристають до братів гербовних, і на тих, що одушевляються кнутом, Сибіром, абсолютизмом.

Ізолювати всякі фаланги темних лицарів і тих, що висміюють наші ідеали народні, що борються проти змагань патріотичних одиниць і всяку щирішу людину денунціюють¹⁵ перед ворогами, отуманюють і бунтують темних братів зі святого місця, що накликають на рух народний московську поліцію, що денунціюють навіть умерлого, хотя невмирущого батька Тараса.

Вже час нам вивісти¹⁶ братерство підлим братам, коли самі хочемо бути чисті. І не знати їх ні в хатах наших, не терпіти в родинах...

Коли станемо таким братством великим, тоді воскресне Русь-Україна і мати «*дасть пораду, козак врага знайде*»¹⁷. Тому – вгору серця і нумо сповняти заповіт Кобзаревий:

...вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї великий,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом¹⁸.

Отже, «*сем'я вольна, нова*» – се наша ціль і до неї ми спішім!

¹ Публікується за рукописом, який зберігається в Державному архіві Чернівецької області (Фонд Р-2840, опис 1, од. зб. 29, арк. 179 – 181).

² З вірша Т. Шевченка «Чи ми ще зійдемося знову?..». Тут і далі поетичні цитати вивірено за: Шевченко Тарас. Повне зібр. творів: У 12 т. – Т. 1 – т. 2: Поезія. – К.: Наук. думка, 2001.

³ З вірша Т. Шевченка «Як умру, то поховайте...», відомого під назвою «Заповіт».

⁴ З вірша Т. Шевченка «До Основ'яненка».

⁵ Там само.

⁶ Червона Русь – назва Галичини.

⁷ З вірша Т. Шевченка «Чигрине, Чигрине...».

⁸ Супротивний – тут: протилежний, несумісний.

⁹ Хапчивий, заборчивий – тут: схильний до захоплення, загарбання.

¹⁰ Леґіон – тут: надзвичайно велика кількість; багато.

¹¹ Із твору Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє».

¹² «Братолюбіє», «єдиномисліє» – ідеї вірша Т. Шевченка «Молитва» («Злочинающих спина...»).

¹³ Із твору Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє».

¹⁴ Супроти – тут: щодо.

¹⁵ Денунціювати – робити наклепи, оббріхувати, безпідставно звинувачувати.

¹⁶ Вивісти – тут: відмовити в чому-небудь.

¹⁷ Парафраз із поеми Т. Шевченка «Тарасова ніч»: «А ніч-мати дасть пораду – / Козак ляха знайде».

¹⁸ З вірша Т. Шевченка «Як умру, то поховайте...», відомого під назвою «Заповіт».

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА:

2. «О БОЖЕ МІЙ МИЛИЙ...» – МОЛИТВА-ГІМН ІЗ ПОЕМИ «ГАЙДАМАКИ»

або ПОТІХА Й ЛАМЕНТО ПРО ДОЛЮ-НЕДОЛЮ, ВОЛЮ-НЕВОЛЮ І ЦІЛЮЩУ КРАСУ

За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились,
Найперші сльози. Я не знаю,
Чи єсть у бога люте зло,
Що б у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!
/.../

У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.

(«Якби ви знали, паничі»)

О боже мій милий!

Тяжко жить на світі, а хочеться жить:
Хочеться дивитись, як сонечко сяє,
Хочеться послухать, як море заграє,
Як пташка щебече, байрак гомонить,
Або чорнобрива в гаю заспіває...

О боже мій милий, як весело жить!

(«Гайдамаки»)

Любий читачу! Перед нами – два Шевченкових зображення: пекельного життя на закріпаченій Україні, в убогій хатині поета сироти, де панувало «люте зло» та Божої краси на землі, що раєм називають, яка постійно кличе до щасливого життя, до сонячного саява, до пташиних і дівочих пісень. Тільки дивитись, слухати й радіти Божою благодаттю!

На жаль, на землі люди пекло розвели, хоч земним раєм Господь обдарував їх, щоб були щасливими, але люди не слухають Господнього Слова – скаржиться національний поет України, що створив невмирущий «Кобзар», книгу правди, волі, віри й любові, яка з самого початку злилась з душею народу, щоб жити навіки-віків, скільки існуватиме матінка Україна.

Геніальний «Кобзар», що народився у 1840 році, ріс і розростався у чистім серці і душі Тараса Шевченка з самого дитинства, коли він голодував під тином, із тих нещасних літ наймитування, аж поки у 24-річному віці був викуплений з кріпацтва (1838), щоб стати студентом Санкт-Петербурзької академії і за два роки волі засіяти чарівні зернини пророчої книжки, до якої увійшли вісім творів («Думи мої, думи мої», «Перебендя», «Катерина», «Тополя», «Думи», «До Основ'яненка», «Іван Підкова» і «Тарасова ніч») про долю-недолю і волю-неволю та

мрії-надії українського народу, які за два десятиліття його короткого невольницького життя розцвіли новими шедеврами у світовій романтичній літературі, і відтоді до сьогоднішнього дня вони ототожнюються з вільним духом українського народу, який зазнав набігів татарської орди і пекельний гніт панщини, польської шляхти та царської Росії.

Молодий поет-Кобзар, що народився на землі Черкащини, недалеко Чигирину, вольницької столиці Богдана Хмельницького, оспівує у своїх думках-поемах колишню гетьманську славу, щоб весь світ знав, як захищали волю козаки та гетьмани, про славу яких свідчать і пісні народних кобзарів: «Наша дума, наша пісня, / Не вмере, не загине. / От де, люде, наша слава, / Слава України. / Без золота, без каменю, / Без хитрої мови, / А голосна та правдива, / Як Господа слово» («Кобзар», 1840 р., Рівне, 2000 – «До Основ'яненка», с. 210). Звернення до Основ'яненка, щоб славити старину, Січ і могили, спонукує митця служити поневоленій Україні духовним ментором, бо тільки так світ знатиме правду про загибель козаччини, тільки так може оновитись велич минулого: «Утни, батьку, орле сизий, / Нехай я заплачу, / Нехай свою Україну, / Я ще раз побачу, / Нехай ще раз послухаю, / Як те море грає...»

У Тараса Шевченка *Доля* і *Воля* – ключові слова людського світу, Божа благодать його екзистенції і наріжні координати земного життя, що залежать від стійкості і сили правди та любові людини у її відношенні до Бога та своїх ближніх. Саме ці кардинальні точки опору духовного світу забезпечують невмирущість Шевченкового «Кобзаря», що ставить в основу найбільшу історичну поему-епопею «Гайдамаки», присвячену «щирому батькові» Григоровичу Василеві Івановичу, конференцсекретарю Академії мистецтв, який допоміг у викупі з кріпацтва майбутнього поета-Кобзаря. Тарас Шевченко розказав людям правду про пекельне і славне минуле, про «те, що давно діялось», – як і сам зізнається у своїй передмові (насправді післямові) – як боролись ляхи з козаками, як кров проливали і трупами полезасівали, «а все-таки скажеш: „Слава Богу, що минуло“, – а надто як згадаєш, що ми одної матері діти, що всі ми слав'яне. Серце болить, а розказувать треба: нехай бачать сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братаються знову зі своїми ворогами. Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіки од моря до моря – слав'янська земля» («Кобзар», Київ, 1987, – «Гайдамаки», 1841, с. 116), щоб цілісною і братерською залишалася навіки Слов'янщина, і криваві часи ніколи не

повторювались – свідчить християнським голосом митець боголюб.

Шевченко вибирає жакливі фрагменти в історії України – Коліївщину (1768), селянське повстання гайдамаків проти польської шляхти, їх боротьбу за волю та кращу долю. Вперше у євrorомантизмі виступає «громада в сіряках» з ватажками народу Залізняком та Гонтою. Розлючені мордуванням народу ляхами, зневагою Божих законів та Божою благодаті, долі і волі, підступністю, несправедливістю до убогих і німичних, повстанці забувають про терпеливість і смиренність, посвячують зброю, розпалюються гнівом, і повстання, мов стихія, розливається пекельною хвилею на ворогів – свідчать лірично-філософський та історичний вступи поеми-епопеї. Крім цього, Шевченко згадує філософський закон мінливості світу, природи і суспільства: «Все йде, все минає і краю немає», тільки воля й любов – вічні, як і волелюбні прагнення поневолених людей. Ущемлення волі українського народу породило гарячу і нестримну надію на щасливе життя, бажання жити й радіти Божою благодаттю – свободою. Почуття любові до Бога та краси життя характеризують молодого і смиренного наймита Ярему, героя поеми, що рушає до гайдамаків шукати кращої долі, просвітлений молитвою-гімном до Бога за Його благодать.

Молитва «О Боже мій милий» живе у душі кожної людини, а тим більше у душах поневолених гайдамаків, несправедливо оскаржених братами християнами. Людина з народу прагне до вільного щасливого життя: «Тяжко жить на світі, а хочеться жить», але убогий ніколи не нарікає на життєві тягари, щоб не гнівити Всевишнього, він живе з надією на кращу долю і милість Богу, які завжди додають сил: «Хочеться дивитися, як сонечко сяє, / Хочеться послухать, як море заграє, / Як пташка щебече, байрак гомонить, / Або чорнобрива в гаю заспіває...» Прославлення волі Господньої та земної і небесної краси сприймається безкраєю душею вічно живою, бо вона, – визначає поет з самого початку поеми, – «Як небо блакитне – нема йому краю, / Так душі почину і краю немає» (Там само, с. 54). Тому людині «хочеться» постійно вертатись душею до Божого дому, до життєдайних джерел сонячного саява, до вічної гармонії моря і співу природи, хочеться сприймати зором, слухом та всіма чуттями Боже чудо-диво, що розвеселяє і ошчасливлює життя. Молитва сповіді і благання визначає постійне бажання-тугу за вільним щасливим життям на семантичній підставі вольового дієслова «хочеться», відзнака генетичного коду людини, якій призначено Богом веселитись життям на лоні чарівної природи та в любові до ближнього: «О Боже мій милий, як весело жить!» Молитва терпеливого Яреми містить і благальний сенс захистити і ушчасливити убогих звичайними людськими потіхами, за якими скучав пригноблений народ. Даремно, дорогою до Чигирину, у Вільшані, герой переконується в жорстокості польського

гніту, бо безпощадні ляхи руйнують, обкрадають і вбивають невинних людей, такі Лейбу-шинкаря, в якого служив, і титаря-церковного старосту, що зберігав йому гроші, запалюють церкву і викрадають Оксану, дочку титаря, яку він любив і якій пообіцяв обдарувати, «як паву». У душі мирного хлопця росте гнів, і він у Чигирині розказує Залізнякові-отаману про своє нещастя та обіцяє відплатити за це ворогам. Залізняк записує Ярему у свій загін прізвищем бездомного бурлака – Галайда, і він разом з гайдамаками-повстанцями святять зброю, щоб ворог загинув у пекельнім огні боротьби за вільну Україну, бо Чигирин, місто вольниці і столиця славного Богдана Хмельницького, місто-символ української жертвності. Напевно, кожний з гайдамаків купався в сльозах, як і Ярема, за жертвами серед своєї рідні та найкращими синами свого народу, через гірку долю свого краю, і у відповідь вони засівають Київщину, Волинь і Поділля вражими трупами: «Минають дні, минає літо, / А Україна знай горить; /... / Нігде не чути людської мови; / Звір тільки виє по селу, / Гризучи трупи. Не ховали, / Вовків ляхами годували, / Аж поки снігом занесло / Огризки вовчі...» (Там само, с. 105). Жахіття сягають апогею, коли в Умані запалили школу Базиліян, ксьондзів нищили і дітей теж, між якими Гонта знаходить і своїх двох синів, католиків за жінкою, та, дотримуючись клятви, змушений пожертвувати ними, щоб вночі крадьки поховати їх по-козацьки і в розпачі просити в Бога кари за найбільші свої гріхи. Лиха доля не полишає гайдамаків і вони розійдуться хто куди. Гонту ляхи після жорстокого катування страчують, Залізняк помре з горя і буде похований друзями на високій могилі, а Ярема пішов собі за гайдамаками по світу. Скоро москалі Січ зруйнували (1775) і все замовкло, – констатує засмучений поет, що ходив босим по слідах гайдамаків.

Історія свідчить, що повстання гайдамаків закінчилось трагічно придушене російським військом, яке роззброїло повстанців, здаючи їх на розправу полякам, а ті розстрілювали їх, вішали, стинали голови та клали на палі, щоб залякати народ і відбити охоту до волелюбних вчинків.

Вкінці віршованої епопеї Тарас Шевченко зображає символічну картину: «Посіяли гайдамаки / В Україні жито / Та не вони його жали, / Що мусим робити? / Нема правди, не виросла; / Кривда повиває, / Розійшлися гайдамаки, / Хто куди знає...» (Там само, с. 114).

Високодуховна християнська основа поеми-епопеї зберігає загалом оздоровчий і всенадійний тонус молитви за тріумф волі на землі, за красу і веселість життя, але й залежно від трагічної долі поневолених повстанців-гайдамаків, та ж сама молитва набирає подвійну значинність потіхи й ламенту за долю-недолю, волю-неволю, до яких прагнув український народ, який ждав і ждатиме, коли пісня старих гайдамаків та кобзарів «А в нашого Галайди хата на помості. / Грай, море! добре, море! / Добре буде, Галайда!» здійсниться і коли довгождана воля і доля усміхнуться, як те грайливе і добре море.

Іван РЕБОШАПКА

Увінчуюче 80-ліття народознавця Добруджі

Писати про шановного ювіляра Віргілія Ріцька, якому 6 березня цього року сповнилося 80 років, і приємно, й конечно, якщо брати до уваги той факт, що з-поміж наших побратимів він – єдиний уродженець Добруджі, який ціложиттєво зайнявся, займається й зараз оберіганням від зникання на протязі часу і поверненням теперішнім і майбутнім нащадкам її українських народних скарбів у почергово надрукованих книжках.

Зусилля невтомного трударя на полі українського народознавства Добруджі слід належно оцінити, бо вся його праця уже майже від

самого початку розгорталась не у зовсім сприятливих умовах. Відомо, що після накреслених реформою румунської освіти з 1948 р. умов відродження українства в Румунії, здавалося тоді, відкрились широкі можливості. І, дійсно, ці можливості почали були конкретизуватись у всесторонньому виявленні рідного у всіх культурних планах, починаючи зі школи і кінчаючи різними культурними заходами. Але невдовзі, всього лише через три роки, тобто 1951-го «згори» було сугеровано зменшити увагу викладанню української мови. Щоб «вислужитись» перед верховним «начальством», тодішній перший секретар обкому Обл. Констанца зразу ж відповідно зреагував, і в цій області розпочався занепад тільки що закладених основ рідномовного навчання (не лише українського, але й решти добруджанських нацменшин), навчання, яке з часом спустилося до нуля, чого не сталося так раптово у більш консервативних зонах – Південній Буковині, Мараморощині й Банаті. В 1951 р. Віргілій Ріцько, правдоподібно, ще навчався в Сігетському українському ліцеї, після якого між 1957-1962 рр. він відвідував курси українського відділення Бухарестського університету. Отож, в 1962 р., коли його було призначено на посаду викладача в місті Мечін, українське шкільництво Добруджі зазнавало набажаних «перебоїв». Паралельно з цим, серед «препоганих, – запозичу оцінку від Шевченка, –

козацьких нащадків» швидкими темпами почала проявлятися мовна асиміляція, яка, знову ж, не так виявлялась у вищезгаданих зонах Румунії з українським населенням. Десь 1963 р., пригадується зараз, ступаючи берегом Дунаю побіля хлопчиків, які «вудили», наче якимось вудками-батогами, професор Микола Павлюк жартома спитав їх, чи риба клює, на що вони ніяк не зреагували, а тільки один з них спитав другого: «Се-а zis ästa?». В таких умовах і в народнописенній тяглоті Добруджі почали поставати відчутні «перебої», проявляння яких у вищезгаданих зонах теж пізніше почало відчуватися. Щоправда, українські традиційні скарби продовжували краще зберігатись в ізольованих добруджанських місцевостях, переважно в носіїв середнього і старшого поколінь, і теж переважно – в латентній формі. Тому шановному ювіляру приходилось поступати «археологічним» підходом і «докопуватись» до неоціненних скарбів, тільки не в землі, а в душі однокраян, багатій на це і в деяких з-поміж яких і по цей день. А Віргілій Ріцько не міг був би виконувати цю благородну справу, якби не успадкував би від батьків любов до всього рідного, як про це сам зізнається в епіграфі до своєї, сподіватимемось, не останньої праці «Народно-християнські обрядові свята українців Добруджі», яка зараз готується в СУР-і до її видання: «Моїм покійним батькам Марії та Петрові Ріцькам, що першими навчили мене любити свій край, від щирого серця присвячую».

Прищеплена ще з дитинства батьками любов до людей свого краю виявилась у шановного ювіляра у різних його поступках: із студентських років він почав друкуватись у газеті для українського населення Румунії «Новий вік» (після 1989 р. – «Вільне слово»). Писання літературних творів, поряд з іншими зацікавленнями, стало постійним його заняттям, і він друкував, друкує й зараз короткі оповідання, нариси чи етюди, які відзначаються традиційним наддніпрянським (адже ж Ріцько – нащадок

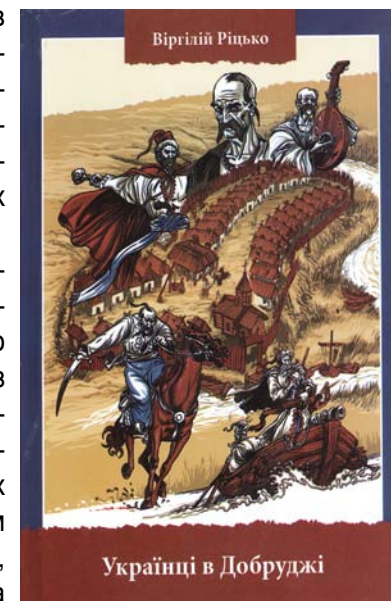
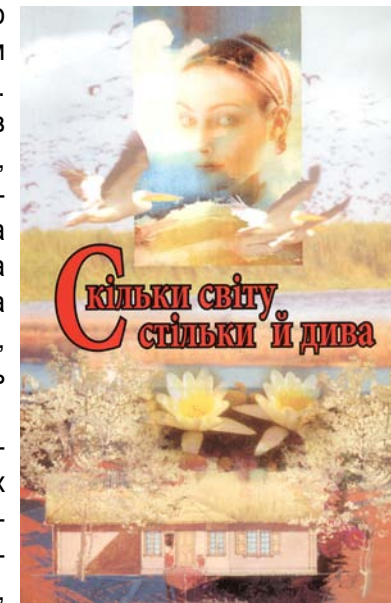
запорізького, згодом задунайського козацтва) ліричним забарвленням і слов'їною українською мовою. Друкувався, друкується й тепер в румунських публікаціях Добруджі, у всіх публікаціях СУР-у, а то і в закордонних. В одному з її чисел за 2016 рік материкова «Українська літературна газета» надрукувала його оповідання про долю дітей, яких батьки в наш час роз'їжджають на заробітки в закордоння.

Віргілій Ріцько – автор ряду літературознавчих статей, історичних розвідок про добруджанські українські поселення, розвідки, які доповнюють висвітлення цього питання, трактованого такими материковими українськими дослідниками, як Вячеслав Кушнір чи Василь Слободян.

Найважливіші, як на мене, і найплідніші його наукові доробки – з галузі добруджанського українського народознавства. Народну творчість українців Добруджі наш ювіляр почав збирати давно, зібране почергово друкував у «Вільному слові», «Нашому голосі» та в «Українському віснику»

Польові обставлення дали змогу Віргілію Ріцькові окреслити в узагальнено-підсумкових розвідках побутування української добруджанської народної культури в таких статтях: «Українська народна пісня в Добруджі», «Духовне життя українців Добруджі», «Різдво Христове в українців Добруджі», «Родильна обрядовість українців Добруджі», «Українське весілля в Добруджі», «Похоронний ритуал добруджанських українців» і ін.

Ці розвідки були, так би мовити, підготовчим підходом до монографічного окреслення духовного життя українців Добруджі. Одну із складових монографічного окреслення Ріцьком духовності добруджанських українців становлять їх пісні, зібрані й опубліковані ювіляром у збірнику «Ой Дунаю, Дунаю» (1980), який вміщає зразки обрядових та

необродових пісень, записаних у дев'ятох селах (у Добруджі – біля 34 українських поселень), та у виданому через чверть століття збірнику з 2005 р. «Їхав козак за Дунай», який охоплює «видобуті» «археологічним» способом менш відомі широкому загалові пісні, також історичні пісні, в яких, між іншим, відображене проживання добруджанських козаків не на рідній Україні, а в чужині, пісенно відмежованій частим згадуванням у них ріки Дунаю як загального фольклорного топоса. Іншу монографічну складову духовності своїх однокраян – їхнє світосприймання, життєву філософію тощо – Віргілій Ріцько дав змогу виявляти зацікавленим за допомогою надрукованого ним 2008 р. збірника «Скільки світу – стільки й дива», що охоплює біля 4000 пареміологічних зразків, які можуть послужити цікавим виявленням історичної еволюції цього виду творчості шляхом співставлення з «найкапітальнішим твором української етнографії», як назвав О. Пипін унікальну книгу М. Номиса «Українські приказки, прислів'я і таке інше» (1864), яка вміщає 15.000 паремійних одиниць. Монографічний огляд своїх однокраян Ріцько значно доповнив двомовною працею «Трилогія життя» – «Trilogia vieții» (2009), в якій представлено, як виражаються поети, поворотні моменти життя людини «від колиски до домовини» – народження, весілля, смерть.

Монографією «Народно-християнські обрядові свята українців Добруджі», над якою Ріцько працював кілька років і яка зараз готується в СУР-і до видання, шановний ювіляр значно увінчає своє славне 80-ліття.

Надіятимемось, що Всевишній наділить його подальшим віком, і дана праця не буде останньою.

Отож, на многая літ Вам, милий наш Віргілію! Від душі зичимо Вам міцного здоров'я і всього добра на світі!

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Параболічна структура нарису/новели-притчі Ольги Кобилянської «За готар»

(До 75-річчя відходу письменниці у вічність)

Рационалістичне світобачення, характерне для реалізму, передбачає існування у звичайних життєвих колізіях тільки реальне відображення подій зовнішнього світу, яке не може мати жодної іншої (міфологічної, сакральної, фантастичної) перспективи. Модерністичне світобачення, яке було своєрідним поверненням до романтизму, дає можливість побачити в реальному світі й вияви іншого порядку, містичного переживання того, що в цей реальний час у реальному просторі відбувається вторгнення сакрального світу, здатність відчувати, що у цьому реальному світі можна виявити ірреальні прояви, які мають багато ознак сакрального.

Ігор Набитович наголошує, що «категорія *sacrum*, сакральне є однією із найзагальніших категорій. Вона є виявом людського буття, людської присутності в *Universum* і. Людина релігійна – *homo religiosus*, пізнаючи світ, шукаючи свого місця в ньому, завжди намагається ідентифікувати своє місце в цьому *Universum* і – у співвіднесенні із сакральним, із його проявами у людському бутті» [6, с. 541]. Людський досвід пізнання й освоєння *sacrum*, «опирається на релігійно марковані концепти (які є зраціоналізованими об'єктами ірраціональних динамічних виявів сакрального)». За допомогою концептів, які є «особливими згустками людського досвіду» і які, «кристалізуючись, творять згустки досвіду людини – релігійно марковані мікротамакроконцепти» у мистецькому творі можливе створення художнього світу з вираженням сакрального світоуявлення [6, с. 542]. Найчастіше ці мікротамакроконцепти ірраціоналізуються в матеріальному світі у певні образи, символи, матеріальні об'єкти: людські постаті, або в різні предмети – зокрема ті, які мають ритуальний характер» [6, с. 542]. Слід пам'ятати й про те, що категорія *sacrum*, як відомо, «має амбівалентний характер не тільки з психологічного погляду – притягує та відштовхує, а й з аксіологічного – є святым та нечистим» [6, с. 38 – 39].

Основою новели (нарису) Ольги Кобилянської «За готар» покладено, здавалося б, лінійний сюжет з життя буковинської сільської громади. На межі села у хуртовину замерзає чужинець, який прибув із Галичини. Якщо громада візьметься його рятувати, а він помре, їй доведеться за свій кошт його поховати. Священик

наказує перенести чужинця «за готар» – за межу села. Тоді його смерть стане проблемою сусіднього села. Чужинця намагається врятувати бідна селянка Магдалена зі своєю хворою донькою. І незнайомиць, і донька селянки помирають, й усі видатки за похорони лягають на Магдалену.

З погляду реалістичної естетики можна розглядати сюжетні перипетії «нарису із сільського життя» (як окреслює жанрові особливості цього твору сама письменниця). Однак цей твір може мати й іншу, не раціонально-реалістичну перспективу, а модерністично-сакральну. На можливість такої іншої інтерпретаційної стратегії письменниці вказує те, що в архітектонічній структурі твору прихована притча про милосердного самарянина. Парабола означається, як «близький до притчі жанровий різновид із розгорнутим тлумаченням зображуваних подій. У творах за стислою розповіддю завжди приховані кілька планів іншого змісту. [...] У структурі параболи закладено інакомовний образ, що тягнє до символу (інколи – до символічної притчі), а не до алегорії, не втрачаючи предметної виразності за ситуативної багатозначності», [5, с. 180].

Архітектонічна спорідненість притчі про милосердного самарянина та новели-нарису Ольги Кобилянської проявляється на різних рівнях художнього тексту. Сюжетно «За готар» має багато очевидних паралелей із Христовою притчею – аж до збігів образу немилосердного священика. Священик – «старенький панотець», у якого «біла довга борода» [4, с. 350] – зовнішньо є типовим образом старозавітного пророка або святого. Однак у цій формі міститься аксіологічна протилежність змісту: чужинець, який помирає на зимовій дорозі, на переконання панотця, «лише клопіт для села: загине, то й ховай даром, трудись за Бог зна які гріхи...». Священик «не любив даром трудитись. Старий уже був, а що найважливіше – який хосен йому з того...» [4, с. 350]. Його нехиль до чужинця виражається й намаганням виправдатися, якщо селяни думають, що цей подорожній, «може, замерз», «або заслаб», то отець «кликнув роздрозненням (курсив мій. – В. А.) голосом»: «Або упився, або упився!» і цю спробу самовиправдання підтримує один із селян: «Може, хотів зігрітися! [...] Та й збігла горівка в ноги й звалила» [4, с. 351].

Образ Магдалени, в контексті паралелізму до Христової притчі, є симетричним до образу милосердного самарянина: «...Напіткнула на нещасного чужинця і з остраху аж уголос скричала [...]. Заволоділо нею одно почуття, що наплило могучою хвилею на її душу і наказувало лиш одно: до хати забрати нещасного. Якнайборше до хати [...]. Не міг ще бути мертвий... Господь великий» [4, с. 356]. На поміч Магдалені прибігла «її дитина, мов той ангел, так злетіла» [4, с. 357].

Модерністично-сакральна перспектива прочитання твору Ольги Кобилянської дає змогу зауважити не тільки присутність у творі прихованих ознак новозавітної притчі, а й трактувати у такій перспективі можливість жанрового зміщення: означати твір не як нарис, а новелу, оскільки притча про милосердного самарянина має новелістичний характер (її пуантом є власне проявлення милосердності самарянином, від якого в біблійні часи цього милосердя до чужинця годі було сподіватися). У нарисі Ольги Кобилянської є свій пуант: надзвичайно потужний і пофілософськи глибокий. Ідеться про смерть доньки. З одного боку, вона сприймається раціонально вмотивованою (дитина вибігає надвір роздязненою), однак у плані містичному, вона стає символом християнського милосердя чи навіть християнської самопожертви.

Ернст Кассілер вважав, що сакральне позначення певного локусу починається з виокремлення «певної ділянки, яка відрізняється від інших і в релігійному аспекті ніби оточеної певною огорожею» й означає «відрізаний» простір: «У такому сенсі воно спочатку означало священну, таку, що належить Богові, ділянку, а потім було перенесено на будь-яку обмежену ділянку землі, на поле, на гай, посвячений Богові, володареві або героєві» [1, с. 114]. Акт перенесення чужинця за межу означає його вірну й невідворотну смерть. Межа, «готар» між двома світами – сакральним та профанним – у творі Ольги Кобилянської означається межею між двома селами. І прості селяни, і священик, і Магдалена, і незнайомиць у зав'язці новели локуються у просторі *profanum*; перехід через «готар» стає символічним переходом у простір *sacrum*. Межа й у міфологічно-ритуальних, і в релігійних уявленнях завжди сприймається як небезпечний (що становить одну з найважливіших характеристик сакрального) простір, вона змінює онтологічний статус кожного, хто її перетинає.

Хата Магдалени («чорної», яка «тринадцятеро дітей поховала») «недалеко готаря», бо її господарі «десь забудувалися від села, як від ворогів» [4, с. 352]. «Хата Магдалени дивиться лицем у ліс [...] бо люта, що за плечима чигає вже чуже село [...]». За її же городцем уже готар [...]. Її хата саме на роздоріжжі стоїть [...]. Щастя обминає того, хто на готарі сидить. Воно тягнеться або в одну сторону, або в другу, а хто на готарі стає тому нічого не дістається» [4, с. 353]. Магдалена «хату поставила під лісом, окремо від людей, якби до нашого гурту не належала. Сама на готарі» [4, с. 360].

Назва «За готар», таким чином, має символічне пояснення (в контексті розгляду твору як притчі-новели). У межах села (яке оточує той готар) на кожного з героїв твору авторка мов би приміряє принципи християнської любові, християнського милосердя (причому не тільки до отця і двох селян, які його супроводжують), а й навіть тих, хто «бідкається» тим, що робитиме Магдалена, яка витратила усе на похорон невідомого. Останні слова новели-притчі «За готар!.. За готар!..» могли би вказувати на те, що все село, разом із священиком опинилося, власне за межею християнського милосердя. Магдалена ж у цьому ракурсі виступає з іншого боку цієї межі. Магдалена «чемна жінка: на Боже не забуває. Дає на служби...», «лиш то одно, що щастя не має» [4, с. 352]. Вона «вже така збіджена з гризоти і з видатків, що чим раз, то більше чорніє. Недурно й прозвали її чорною. Лише хрестить та й хоронить, хрестить та й хоронить

[...] Смерть і слабкість у хаті все повижирали» [4, с. 352]. Донька Магдалени, яка, внаслідок зустрічі із чужинцем, теж піде «за готар», залишається тією ниткою, що лучить Магдалену із профанним світом, бо «якби не та дитина, що світить у хаті очима, вона пішла би сама в землю (тобто помандрувала б у простір *sacrum*. – В. А.), а так дитина тай робота держить її при собі» [4, с. 352].

Смерть у художньому світі Ольги Кобилянської є одним із найважливіших феноменів, який лучить людину із сакральним. Структура новели «За готар», до певної міри, повторює сюжетну структуру роману «Земля», який «побудований на антиципації невідворотності смерті головного героя» [6, с. 218].

(Продовження на 16 с.)

Пам'ятник-погруддя
Ольги Кобилянської
в м. Гура Гуморулуй

Параболічна структура нарису/новели-притчі Ольги Кобилянської «За готар»

(Продовження з 15 с.)

Світлана Кирилюк пише, що «з-поміж чималої кількості паралелей, перегуків, збігів із мотивами та образами світової літератури, який спостерігаємо у творчості Ольги Кобилянської, особливої уваги заслуговує мотив трагічної смерті» [3, с. 53].

Мотив смерті є одним із структуротворчих мотивів нарису/новели: уже у зав'язці визначальним є образ білих снігів (як символу мертвотності природи, усього навколо), в яких лежить «напівмертвий» чужинець. За селом, «за дрібними сільськими хатами здіймались білі могили, наметені вітром...» [4, с. 350]. Ця мертвотність має антиципаційний характер, є алюзією антиципацією (антиципацією-натяком) на розв'язку новели. Ігор Качуровський наголошував, що антиципація – це «своєрідний мистецький «завдаток» – коротка підказка: що має статися» [2, с. 468].

Одночасно слід зауважити, що в світогляді героїв Ольги Кобилянської проявляються елементи як міфологічно-ритуального, так і релігійного світобачення. Міфологічно-ритуальне світобачення селян виявляється в їхніх уявленнях про дітей, які мають померти малими: «Спитайте у якої жінки, в котрої померла дитина, яка вона була за життя? [...] І се знало, і то знало, і то виділо, і то чуло... А наш чоловік і постаріється, і змарнується, а такого всього таки не знає!» [4, с. 354]. Знову ж своєрідний симбіоз міфологічно-ритуального світобачення вгадується й у діалозі священика, який іде до чужинця з двома селянами. Панотець звинувачує своїх парафіян: «Грішите, та п'єте, та крадете, та рабуєте, та свідчите фальшиво один на другого, на Боже не даєте...». Тому й заметена снігами дорога – «Се кара Божа спадає на нас, кара Божа!» [4, с. 351]. Вони ж, виправдовуючись, що чужинець – «се не наш чоловік», «з Галіції», оприлюднюють свої міфологічно-ритуальні переконання: «Се чужий. Ніяк першого-ліпшого чужого, та ще і в хворобі, в хату затягати. Біду може затягнути» [4, с. 351]. Одна з селянок розповідає, як Магдалена знайшла невідомого: «Вибігла вона з хати, аби, кажуть, поглянути, чи собака, що заєдно вила коло хати, держала голову вділ, чи вгору. А собака, як побачила її, забігла в буду. Так, якби не хотіла, аби газдиня бачила, що вона заповідає її хаті похорон» [4, с. 358].

Новелу «За готар» можна розглядати й з перспективи біблійного глокалізму (термін Ігоря Набитовича), під яким слід розуміти «багатоаспектне сприйняття біблійними наративами мистецького втручання, адсорбцію й трансформацію традицій, культури, менталітету того чи

іншого народу, постання художніх творів, створених на основі Біблії, з різномірними біблійними структурами, в яких вплив національних елементів не залишає, однак, сумніву щодо їх народження на субстраті Святого Письма» [6, 543]. Біблійний глокалізм, продовжує Ігор Набитович, «як своєрідне «друге відлуння» (Григорій Кочур), є тим резонатором, який дає можливість шукати в художніх текстах повторний відгомін Святого Письма, дозволяє побачити його глибинну сутність у все нових теологічних, філософських, ідейно-естетичних, культурологічних ракурсах у письменстві...» [6, с. 543].

Побудована на архітектонічній основі Христової Притчі про милосердного самарянина, новела-нарис Ольги Кобилянської відображає первісний субстрат, яким є новозаповітний текст. З огляду на це можна однозначно твердити, що в христологічній перспективі не священик стає символом і проповідником християнської любові та милосердя, а проста українська селянка, ім'я якої приховує євангельську першооснову. Смерть її дітей, хвороба чоловіка стають символом усеохопності людського страждання, незвіданості Божого задуму, Божого промислу, про який люди можуть тільки здогадуватися. Власне такі здогади щодо Божого плану висловлюють прості селяни: головна героїня страждає не за свої гріхи, вона несе покуту, можливо, за гріхи своїх предків: «Вона кривавиться за гріхи. І не думайте, що за свої гріхи. Ані не гадайте, що за гріхи тата або мами. Ні. Так як воно в неї показується, то воно воліється вже від віків давніх, яких ані ми, ані вона не пам'ятає. За гріхи других» [4, с. 360].

Новела Ольги Кобилянської «За готар» побудована на архітектонічній основі Притчі про милосердного самарянина. З перспективи реалізму цей твір є нарис про ментальні традиції, побут, світоглядні засади буковинського села, сучасників письменниці. У модерністично-сакральній перспективі він стає параболою, в якій за реалістичним сюжетом приховується євангельська першооснова. Якщо прийняти другу перспективу аналізу твору, то можна вважати, що притча не є віджилим, мертвим жанром: вона виявляє здатність до модифікацій.

Література:

1. Кассирер Эрнст. Философия символических форм. – Том 2: Мифологическое мышление. – Москва-Санкт-Петербург: Университетская книга, 2002.
2. Качуровський Ігор. Антиципація як архітектонічний засіб // Symbolae in honorem Volodymyri Janiw. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1983. – С. 468-478.
3. Кирилюк Світлана. Ольга Кобилянська і світова література. – Чернівці: Рута, 2002. – 176 с.
4. Кобилянська Ольга. За готар // Кобилянська Ольга. Збір. творів: У 10 т. – Т.1. – Чернівці: Букрек, 2013. – С. 350 – 361.
5. Літературознавча енциклопедія / Автор-укладач Юрій Ковалів. – К.: Академія, 2007. – Т. 2. – 622 с.
6. Набитович Ігор. Універсум *sacrum*'у в художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму): Монографія. – Дрогобич-Люблін: Посвіт, 2008. – 600 с.

Євсебій ФРАСИНЮК

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 28-а – «НЕТРУДНА ПОТРІБНІСТЬ...»

Про таємне внутрі та вічну веселість боголюбних сердець.

Із цих зерен: «Веселість серця – життя чоловіку, і радування мужа – довгодення; Коли хто погубить душу свою заради мене, той спасе її». (Лука: 17-33)
«Яка користь людині, як світ цілий здобуде, а занепасть свою душу?» (Матвій:16-26)

Возлети на небеса, у Версальські хоч ліса,
Одягни одягу златську,
Надінь шапку хоч і царську;
Як ти невеселий так, то ти нижчий і голяк.

Проживи хоч триста літ, переживи хоч цілий світ,
Що тобі те помагас,
Як внутрі серце ридас?
Як ти невеселий так, то ти мертвий і голяк.

Завоюй весь земний шар, будь усім народам цар,
Що тобі те помагас,
Як внутрі душа ридас?
Як ти невеселий так, то ти підлий і голяк.

Кинь, прошу, все думать ген, чи наш місяць заселен!
Кинь Коперникові сфери,
Глянь в сердечній печери!
Глагол в твоїй душі, з ним і весело тобі!

Бог найкращий астроном, він найкращий економ,
Природа мати блаженна

Не творить ніщо дуренне.
Потрібіше тобі знайдеш то сам в собі.

Глянь, прошу, внутрі тебе, друга бач внутрі себе,
Знайде там другу волю,
Знайде в злій щасливу долю:
В твоїй тюрмі там світ, в твоїй там грязі цвіт.

Правду Августин співа: пекла не було й нема,
Воля – пекло, твоя клята,
Воля наша – їжа пекла.
Заколи ту волю, друг, ада не буде, ні мук.

Воля! О неситий ад! Всі тобі, а ти їм яд.
День, ніч пащею зіхаєш,
Без погляду всіх лигаєш;
Убий ту душу, брат, так весь освятиш ад.

Боже! О глагол живий! Хто без Тебе не сумний?
Тільки Ти життя і радість,
Тільки Ти всім рай і сладість!
Вбий злу волю в нас, володіє хай твій глас!

Дай сей дар потрібен всім, славим Тя царя царів.
Оспіва Тебе вселенна,
В цім законі сотворена,
Що потрібність не трудна, непотрібність є трудна.

На основі оригіналу та перекладу В.Шевчука
упорядкував Євсебій Фрасинюк

Тема справжнього життєвого щастя як окремої людини, так і суспільного, є одним із постійних занять Сковороди протягом його розмислюючих пошуків та в усій творчості. В *Пісні 20-й*, наприклад, український поет-мислитель ставить повторно запитання «Щастя, де ти живеш?», але не як скрик розгубленого полоненого в пошуках щастя, а задля того щоб на основі власного досвіду-потягу пробудити в душі і в душі ближнього свого, усвідомити в ньому та привести в рух оту неймовірну енергію-ціль пошуку цього екзистенційного фундаменту людського життя-буття.

Пісня 28-а – це плідне зерно вирощене-виховане українським філософом на основі духовного наслі-

дування доріг, протоптаних визначними мудрецами світу, та власних випробувань в пошуках щастя, якого з апостольською любов'ю і терпелістю старався викрити та засіяти в душі і душі свого ближнього.

Структуру цього лірико-розмислюючого тексту складають десять чотиривіршів. Якщо розглянемо аналітично, то спостережимо, що перший рядок з його внутрішньою римою можна вважати двовіршем, а таким чином останній рядок стає окремим резонним дороговказом автора до справжнього щастя. В нумерології цифра чотири означає творення, архетипом котрого є трудівник, а цифра десять – це символ Верховної досконалості.

(Продовження на 18 с.)

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 28-а – «НЕТРУДНА ПОТРІБНІСТЬ...»

(Продовження з 17 с.)

Коментар можна скласти так: тільки власним трудом людина стає спроможною досягнути життєвого щастя, дійти досконалості і стати блаженною.

В першій строфі Сковорода чітко окреслює координати неправдивого щастя, наголошуючи на тому, що ні високі знання, ні матеріальні/дорогоцінні речі, ні найвищі суспільні почесті не спроможні перебороти душевне незадоволення: «Возлети на небеса, у Версальські хоч ліса, / Одягни одержу златську, / Надінь шапку хоч і царську; / Як ти невеселий так, то ти нижчий і голяк». Стан внутрішнього ества є справжнім його життям та джерелом справжнього щастя людини, відбиток якого вкарбовується і в її зовнішність. На перший погляд поняття «нижчий» та «голяк» здаються синонімічними і підкреслюють-наголошують гірке констатування автора про нездатність багатьох побратимів зрозуміти суть щастя.

Останній рядок повторюється тричі вкінці перших трьох строф, але читачу легко помітити, що прикметник-епітет «нижчий» замінюється атрибутами «мертвий» та «підлий». Якщо «нижчий» сугерує, в конотативному значенні, людське внутрішнє ество слабкої здатності сприйняти реальні, правдиві цінності життя-буття, то поняття «голяк» вселяє метафорично, через зовнішній вид неодягнутої людини, абсолютну нестачу етико-моральних цінностей.

Епітетами «мертвий» і «підлий» поет поглиблює свій осуд гострим сарказмом, спрямованим на душевну та духовну порожнечу людей такого сорту, бо вважає, що ця вада шкодить не тільки самій людині, а часто й суспільству.

В наступних двох строфах український поет-мислитель чіткіше пояснює і викриває інші життєві псевдоцінності, які ще валять певний люд: жажда матусалемської тривалості життя і войовничо-загарбницької сили.

Прожити довгії-многії літа є звичайним людським бажанням, чудово увічненим в славнозвісній вітальній пісні вшанування роковин з дня народження – «Многая літа!» Але щоб зрозуміти правильно пропорцію між прожитими роками та правдивим життєвим щастям, потрібно протлумачити правильно латинську сентенцію «Non multa, sed multum!» / Не багато (за кількістю), але багато (за значенням)!

Сковорода вважає мірилом прожитих літ стан серця людини: «Проживи хоч триста літ, переживи хоч цілий світ, / Що тобі те помагає, / Як внутрі серце ридас? / Як ти невеселий так, то ти мертвий і голяк».

«Життя – це рух» – твердить український мислитель. Верховна Мудрість подарувала людині певні здібності, щоб рухатись-діяти у вимірі простору на основі Порядку і творити у вимірі часу на основі Правди. І людство дотримується цього, але деколи випробує і посьогодні згубна панацея забезпечення історичної значимості та, мабуть, блаженності – параноїчне задоволення від володіння над людьми/народами: «Завоюй весь земний шар, будь усім народам цар, / Що тобі це помагає, / Як внутрі душа ридас? / Як ти невеселий так, то ти підлий і голяк». І так, місце справжнього джерела людського щастя встановлено!...

З четвертої строфи Сковорода поет-мислитель-віруючий пропонує шлях творення нового внутрішнього ества людини бажаною цьому. Перший крок – це відмовлення від зовнішніх пошуків щастя та спрямованість і зосередження на власній внутрішності: «Кинь, прошу, все думати ген, чи наш місяць заселен! / Кинь Коперникові сфери, / Глянь в сердечній печери! / Глагол в твоїй душі, з ним і весело тобі!» Вселено тут не якесь-то консервативне ставлення до наукового поступу, а загальноновизнаний закон пізнання – від простого до складного, від близького до далекого. Метафорою «сердечній печери» поет звертає увагу на глибинний простір людського внутрішнього ества, досліджувати який можна і протягом цілого життя. Застаріла форма «глагол» вживається в значенні «слово Правди», яке існує внутрі людини, хоче чи не хоче цього людина, бо знаходиться воно в прямому зв'язку з інформаційним полем Верховної Мудрості. Людині потрібно тільки прислухатись до нього, і щастя охопить її.

Цю істину розвинено в душі народної, спрощеної, але мудрої концепції про Всесвіт: «Бог найкращий астроном, він найкращий економ. / Природа мати блаженна / Не творить ніщо дуренне. / Потрібіше тобі, знайдеш то сам в собі». Строфа в цілому підкреслює досконалість будови як макрокосмосу, так і мікркосмосу, баченого яко складова першого.

Прямим зверненням до свого ближнього Сковорода наголошує в наступній строфі на вагомість почину пізнання із самого себе. Дельфійська максима «Пізнай самого себе» – одна із 147 викарбуваних на стіні храму Аполлона – стала у Сковороди одним із основних принципів пізнання Всесвіту, розвинутого, головню, у філософському трактаті «Наркіс. Розмова про те: пізнай себе».

Він шляхетно радить ближньому ступити цим шляхом: «Глянь, прошу, внутрі тебе: друга бач внутрі

Ткаченко Є., *Житіє Сковороди* (Розпис у Харківському літературному музеї)

себе, / Знайдеш там другу волю, / Знайдеш в злій щасливу долю: / В тюрмі твоїй там світ, в грязі твоїй там цвіт». Український філософ зауважує, по-перше, те, що, пізнаючи вже добро і зло, людина повинна почати з доброї частини власного ества, а це означає покинути тілесні пристрасті – «тюрму» і «грязь» – і дати пріоритет душевним та духовним цінностям – «світу (світлу)» і «цвіту».

Цього вона може сягнути, якщо вживатиме найпотужнішу силу своєї внутрішності – волю. Для глибшої переконливості Сковорода пригадує слова одного із видатних ідеологів християнської церкви: «Правду Августин співа: пекла не було й нема, / Воля – пекло, твоя клята, / Воля наша – їжа пекла, / Заколи ту волю, друг, нема пекла, ані мук». Пекло, твердить український мислитель-віруючий, це воля, спрямована до злих-шкідливих задуму, слова та вчинку – це вади, що «живлять» як душевне, так і тілесне тління/знищення, і людина проклинає таку волю, коли терпить її наслідки. Вихід простий, але рішучий і безпощадний, – застерігає/навчає останній рядок.

Як постійний борець проти злої волі, Сковорода кидає їй прями осудливий виклик і, на основі власного пережитого, радить своєму побратиму бути непохитним: «Воля! О неситий ад! Всі тобі, а ти всім яд, / День, ніч пащею зіхаш, / Без погляду всіх лигаш, / Убий ту душу, брат, так весь освятиш ад».

Бачення «пекла» як внутрішнього стану людського ества, як етико-моральної його складової, що не відповідає Божим Правді і Порядку, ставить українського мислителя-віруючого на ступінь визначніших візіонерів, що зиркнули в глибинну суть феномену «ре-лігіо» людини до Космосу.

Останні дві строфі – це прямі звернення до найавторитетнішої сили мудрості, без залучення до котрої людина не може сягнути правдивого життєвого щастя, блаженності кінець-кінцем: «Боже! О глагол

живий! Хто без тебе не сумний? / Тільки ти життя і радість, / Тільки ти всім рай і сладість! / Вбий злу волю в нас, володіє хай твій глас». Метонімією «глагол живий» поет акцентує творчу силу слова Верховної Мудрості, слова Правди і Порядку, єдиного спроможного створити в естві людини істинну «радість/сладість», єдиного віддалити вовіки «злу волю», з якою постійно знаходиться в розділовому відношенні.

Таке ставлення/мислення Сковорода не міг закінчити як тільки молитовним зверненням во власне ім'я та во ім'я побратимів до Всевишнього: «Дай сей дар потрібен всім, славим Тя царя царів, / Оспіва тебе вселенна, / В цім законі сотворенна, / Що потрібність не трудна, непотрібність є трудна».

Український мислитель-віруючий впевнений в істині, що «глас» Правди і Порядку не тільки «потрібен всім», але і доступний «вселенні», тому що одна із головних засад Верховної Мудрості в збереженні Космосу є надостатність основних життєвих ресурсів в Природі та легка до них доступність для повсякденного гармонійного існування людини. Цей «закон» він перевіряв власним життям, втілив його в синтагму, вжиту в останньому рядку *Пісні 28-ї*, що стала одним із його афоризмів, і суть якої в творчості Сковороди стала вагомим принципом ставлення людини однаково, як до Природи, так і до свого ближнього – тільки чистими серцем і душею, значить на основі «гласу» Вишнього.

Якщо правильним є тлумачення, що грецька філософія – це еталон краси людського мислення, що грецькі статуї – це еталон краси людського тіла, а римське право – еталон краси громадського служіння і державного творення, то правильним могло б стати мислення, що вивчення/наслідування людиною таких еталонів краси відкрило б їй, людині, починаючи від тайного внутрі її, «потрібність» дороги до щастя!..

Богдан ДЯЧИШИН, Львів

КРИХТИ НИВИ СЛОВА-ЖИТТЯ АНДРІЯ СОДОМОРИ

(Продовження з № 272)

«Лініями долі» – це портрети, зігріті спогадами, а водночас – цілий пласт історії ХХ століття в образах. Це історії людей на тлі доби комуністичної системи. Це живі історії душ, до яких чутливо доторкнувся митець своїм живим і влучним словом. Читаючи й перечитуючи цю книгу, я ніби прожив життя справжніх героїв надскладної для людських взаємин епохи, яка й досі не вкладається в жодне розуміння. Боляче, коли переживання охоплює серце, і воно, зрошене невидимою гарячою сльозою, сприймає чуже життя за своє; колосальна енергія слова змушує до чуттєвого осмислення туги й печалі, які з такою силою й очевидністю знову оживають в ХХІ столітті, на наших очах. Враження таке, що історію ніхто не вивчає, що історія нікого нічого не вчить, особливо ж – через добру книжку. Рудимент сатанинської системи на свій лад трактує сльози речей...

Відчуттям всесильності слова переймаюсь, коли беру до рук ще одну книгу А. Содомори «Студії одного вірша». Тут промовляє, дихає кожна сторінка. «Живе – побіч вічного». У книжці Андрій Содомора підсумовує свої здобутки, творчість оригінальну й перекладацьку: вона є великою допомогою для всіх, хто любить слово, читає і перебуває в ньому. «Студії...» – для читача, якого «цікавлять барви й тони художнього слова». Слова, яке в більшості з нас ніяк не знайде притулку, яке запрошує пізнати його сутність, закарбувати у своїй пам'яті, – щоб ми пробудилися для добрих справ та помислів, а відтак ми втішалися добробутом в нашому загадковому, надскладному, але прекрасному житті рідного слова.

А ось книжечка, яка «є спробою прочитання Шевченкового «Садка вишневого...» і Франкового «Безмежного поля...» у контексті античної і загалом європейської літератури». Шевченків 2014 рік висвітлив цілу добу його пророчих дум... Тож Андрій Содомора помандрував рядками «Садка вишневого...», не оминаючи жодної букви, щоб ми могли пригорнутися душею до Шевченкової поезії. Услід за автором мандруймо «стежками слова», а натомившись чи зажурившись, чуймо, мовби до кожного з читачів звернений, тихий голос Кобзаря:

Поїдеш далеко,
Побачиш багато;
Задивишся, зажуришся, –
Згадай мене, брате!

Є книжки, які можна переповісти, а виважені, перевірені життям та досвідом, писані душею й серцем книги Андрія Содомори треба читати-перечитувати, насолоджуючись плином авторських думок, читаючи серцем, щоб черпати почуттєву інформацію. Та не розпачаймо у своєму часовому проминанні, а радше працюймо, пам'ятаючи, що «час не

тільки забирає, а й дає, він і лікує, і, хоч який стрімливий, – тихо налягає на весло...»

Знаходжу велику розраду в читанні прози Андрія Содомори. Радо поділяю висновки, що є-таки сльози речей – всього, що смертне, і всього, що серцю любе. Бо все поза серцем – мертве. Ця проза правдива, щира, здатна до сліз зворушити душу читача, а, за Миколою Руденком, «Світ крізь сльозу – то зовсім інший світ: // Аджі ж сльоза – не скельце і не лупа».

Поезія, оригінальна проза митця щира і правдива, бо він намагається правдиво відтворити життя: «Художник повинен любити життя і довести нам, що воно прекрасне» (Анатоль Франс).

Іван Дзюба сказав, що Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе. Ці слова з певністю можна достосувати й до творчості Андрія Содомори: вона тим більше ставатиме нам зрозумілою і близькою, чим глибше проникатимемо, читаючи, у світ власних духовних потреб, пізнаватимемо себе й автора, творчо ідентифікуватимемо себе з ним.

Щоб оцінити працю Андрія Содомори як перекладача античної літератури, передовсім варто вчитатися у перелік виданих ним томів спадку старожитніх авторів, тоді й відкриється нам, яка це титанічна праця – численні переклади з грецької й латини.

1. Менандр. Відлюдник. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1962. – 97 с.
2. Бидлоо Н. Наставление для изучающих хирургию в анатомическом театре (пер. с лат. А. А. Содомори при участии М. И. Дубового). – Москва : Медицина, 1979. – 592 с.
3. Аристофан. Комедії. – К. : Дніпро, 1980. – 506 с.
4. Горацій. Твори. – К. : Дніпро, 1982. – 253 с.
5. Овідій Публій Назон. Метаморфози. – К. : Дніпро, 1985. – 299 с.
6. Тіт Лукрецій Кар. Про природу речей. – К. : Дніпро, 1988. – 189 с.
7. Софокл. Трагедії (пер. Андрія Содомори та Бориса Тена). – К. : Дніпро, 1989. – 301 с.
8. Есхіл. Трагедії (пер. Андрія Содомори та Бориса Тена). – К. : Дніпро, 1990. – 316 с.
9. Евріпід. Трагедії (пер. Андрія Содомори та Бориса Тена). К. : Основи, 1993. – 446 с.
10. Сенека, Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія. – К. : Основи, 1996. – 608 с.
11. Овідій. Любовні елегії. К. : Основи, 1999. – 299 с.
12. Аристофан. Комедії. – Х. : Фоліо, 2002. – 509 с.
13. Боецій, Северин. Розрада від філософії. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 146 с.

14. Сенека. Моральні листи до Луцілія (перевидання). – Львів: Априорі, 2007. – 324 с.
 15. Микола Гусовський. Пісня про зубра. – Рівне : Волинські обереги, 2007. – 126 с.
 16. Поезія вагантів (переклад з латинської Мирона Борецького та Андрія Содомори). – Львів : Світ, 2007. – 264 с.
 17. Г. Гоффманн. «Петер-Нечесаха» (з німецької). – К. : Грані-Т, 2007. – 36 с.
 18. Овідій Публій Назон. Метаморфози (перевидання). – Харків : Фоліо, 2008. – 381 с.
 19. Року Божого: Латинські написи Львова (Содомора Андрій, Домбровський Маркіян, Кісь Андрій). – Львів : ЛА «Піраміда», 2008. – 288 с.
 20. Катон, Марк Порцій Старший. Дистихи Катона. – К. : Грані-Т, 2009. – 320 с.
 21. Римська елегія (Галл, Тібулл, Проперцій, Овідій). – Львів : Літопис, 2009. – 578 с.
 22. Вергілій. Буколіки. Георгіки. Малі поеми. – Львів : Літопис, 2011. – 404 с.
 23. Арнольд де Вілланова. Салернський кодекс здоров'я. – Львів : ЛОБФ «Медицина і право», 2011. – 56 с.
 24. Відлуння золотого віку. Антологія пізньої латинської поезії. – Львів : ЛА «Піраміда», 2011. – 296 с.
 25. Теогнід. Елегії вигнанця. – Львів : ЛА «Піраміда», 2012. – 112 с.
 26. Сапфо. Пісні з Лесбосу. – Львів : ЛА «Піраміда», 2012. – 140 с.
 27. Алкей. Пісні застольні і повстанські. – Львів : ЛА «Піраміда», 2013. – 152 с.
 28. Сто загадок Симфосія (переклад з латинської, коментарі-есеї). – Львів : Срібне слово, 2013. – 216 с.
 29. Архілох. Хліб на списі. – Львів : ЛА «Піраміда», 2014. – 196 с.
 30. Сенека Луцій Анней. Діалоги. – Львів : Априорі, 2016. – 320 с.
- Переглянувши цей список, пересічний читач може розгубитися. А я нагадаю слова Антуана де Сент-Екзюпері: «Моя духовна культура базується на культурі Людини в кожній окремій особистості... Тепер я краще розумію образ спіця, який іде до вогню». Щоб усвідомити, чому людина йде до прихованого вогню давньої літератури, мусимо пізнавати самих себе. В тому й «...сила античної літератури, що вона будить бажання іти саме своїм шляхом». Андрій Содомора робив і робить все для того, щоб наблизити нас до розуміння життя через античне письменство, щоб ми, долучаючись до скарбів світової культури, могли пізнавати й себе.
- Солідаризуюся зі влучним у слові Віктором Небораком: «Якщо я присвячую свій час на читання і перечитання «Живої античності» та всіх книг, що їх написав і переклав Андрій Содомора, я здобуваю дорогу до сяйливої Дійсності Слова, яка стає частиною мене самого. Так можна причаститися Вічності, а це варте всього золота світу!» («Жива теперішність Андрія Содомори». Андрій Содомора, «Жива античність»).

Щоб досягнути неосяжне, запрошую до співпраці з цим творцем власних і перекладних високих текстів! Пізнання не має меж. Усе залежить від наших зусиль та глибини душевного дослідження високохудожніх речей, які виходять з-під його пера.

Андрій Содомора сповнений сили й енергії і ще не раз подивує нас своїми шедеврами, бо живе за принципом: що Бог дав – треба віддати сторицею...

Люди потребують високохудожньої правди, простоти й щирості. А така література є, і ми маємо щастя читати її, бо «Не здобутки техніки, а вага Слова в суспільстві визначає рівень його цивілізаційності» (газета «День», 8 грудня, 2000).

Читаючи ці рядки, довідався, що автор завершив роботу над трьома новими книгами...

Всі барви й звуки скошені –
лиш срібло де-не-де:
Струна найтонша осені
мелодію веде...
«Пригорща хвилин»

Осінь прекрасна плодами своїми... Як і людина – своїми добрими ділами, особливо та, яка усіма силами підтримує в собі, плекає, Божу іскру...

Список книжок оригінальної прози і поезії Андрія Содомори

31. Жива античність. – К. : Молодь, 1983. – 227 с.
32. Наодинці зі словом. Львів : – Літопис, 1999. – 476 с.
33. Під чужою тінню. Львів : – Літопис, 2000. – 336 с.
34. Сивий вітер. – Львів : Літопис, 2002. – 270 с.
35. Жива античність (друге видання). – Львів : Срібне слово, 2003. – 184 с.
36. Лініями долі. – Львів : Літопис, 2003. – 376 с.
37. Наодинці зі Львовом. Поетичні проходи. – Львів : Літопис, 2005. – 208 с.
38. Студії одного вірша. – Львів : Літопис, Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 364 с.
39. Пригорща хвилин: образки, мініатюри, катрени. – Львів : Видавництво «Срібне слово», 2007. – 160 с.
40. Жива античність (перевидання). – Львів : Срібне слово, 2009. – 180 с.
41. Сльози речей: Новели, образки, медитації. – Львів : ЛА «Піраміда», 2010. – 172 с.
42. Від слова до серця, від серця – до слова. – Львів : Літопис, 2012. – 52 с.
43. Пригорща хвилин (друге доповнене видання). – Львів : Срібне слово, 2012. – 186 с.
44. Поезія. Проза (вибране) – Львів : Літопис, 2012. – 720 с.
45. Шевченків садок і Франкове поле. Спроба прочитання. – Львів : Априорі, 2014. – 104 с.
46. Батькова рука. Земна й духовна ниви отця Олександра Содомори / Зібрав і зредагував Андрій Содомора. – Львів : видавництво Львівської Політехніки, 2014. – 300 с.
47. Афористичні етюди. – Львів : Априорі, 2016. – 360 с.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXVIII)

Фольклористика. 10. Статейні наукові осмислення

(Продовження з № 272)

У попередніх статтях даної рубрики йшла мова переважно про те, як, здійсненими членами українського колективу кафедри слов'янських мов Бухарестського університету, починаючи з 1961 р., «перетинами» уснопоетичної тягlosti українських поселень Румунії зазвичай виявлялося, що саме збереглося у нових часах з їхнього традиційного скарбу.

У даній статті, а, може, й у наступних статтях головну увагу надаватиметься тому фактові, як саме, починаючи з тих часів, відбувалася інтеграція традиційної української народної культури Румунії у сучасну народну культуру, адже ж відомо бо, що фольклор – це живе усне народне явище, якому на протязі історії властива внутрішня закономірність «гри» традиційного і сучасного, закономірність, що обумовлює живучість фольклорного явища у постійному його видозмінюванні: одночасно з успадкуванням (зазвичай, чимраз меншим, видозміненим і т.п.) традиційних надбань у живому фольклорному побутуванні постійно відбуваються й оновлюючі їх аспекти.

Як доказали польові обстеження, взаємодія традиції й сучасності найяскравіше наявна у записаних автором цих рядків у наш час українських казках з Румунії¹, в румунських казках², напевно, і в казках інших співживучих нацменшин. Цьому питанню автор даної статті присвятив окрему підсумкову обширну статтю³.

У розробці даного питання було використано положення В.Я.Проппа, обгрунтоване ним у фундаментальній його праці «Морфологія казки», в якій він пропонує розглядати казки не за їхніми сюжетами, яких, згідно з показниками міжнародних казкових сюжетів, – дуже багато, а за функціями чи діями казкових персонажів. Як би воно не дивно, з дуже великого числа казкових сюжетів Пропп вичислює всього тільки 31 функцію. Згідно з його положенням, функції – це неконкретизовані, не номіналізовані абстраговані

дії, які бувають сталими величинами казок, а в казковому репертуарі конкретизуються різними змінними величинами, що дозволяє доповнювати чи замінювати сталі величини різними сучасними конкретизаціями. Конкретизацію сучасними фактами виділеної Проппом абстрагованої функції *заборона – порушення заборони* казковим героєм, наприклад, зустрічаємо в румунських казках: в *кімнаті* (не у *підвалі*, як у фантастичній казці, і це місце вже й є осучасненим аспектом), куди вхід героєві казки заборонено, не знаходиться порубаний змії (противник героя фантастичної казки), а ... «державні реєстри та різні контрольні документи», і, таким чином, герой сучасного запису казки не дізнається про порубаного змія, а про ... певні державні секрети.

Співвідношення традиційного і осучаснюючого в записаних автором даних рядків українських казках – цікаві й різноманітні, вони виявлені у різній мірі від однієї фольклорної зони до іншої та від казкаря до казкаря, іноді з тієї ж околиці. Найменше казок вдалося записати в Банаті, зовсім мало на Південній Буковині (де, зазвичай, більше уваги надавалося пісенній творчості), а найбільше – на Мараморощині, де оповідальна традиція «дожила» недалеко до нашого часу, казки розповідались серед лісорубів, при спільних роботах, а то і в поїздах, якими жителі близьких до Сігету сіл щоденно подорожували на працю в місто, а вечором поверталися додому.

В суто традиційній формі було записано від 56-річного Михала Дзямби із с. Перегул Марє Арадського повіту фантастичні казки «Принц одружується з царівною» та «Дочка з горошини», майже без жодних осучаснюючих аспектів записано від 82-річного Митра Росохи із с. Копачеле Караш-Северінського повіту казки «Коровчин син», «Царівна-жаба» та «Іванко-бабин син», з окремими осучаснюючими елементами записано багато казок від 62-річного (в 1969 р.) «класичного», так би мовити, казкаря Василя Цоли із с. Валя Вішеулуй Марамуреського повіту. Цікаво відмітити, що в його ж односельчанина 49-річного (в 1976 р.) Доди

Николая помітніше наявна тенденція осучаснення, а в іншого їхнього односельчанина, 61-річного Йосипа Сасюка, та особливо у 37-річного тоді Михайла Томнюка – велика сюжетна близькість до румунських казок, особливо до найвідоміших хрестоматійних, як «Молодість без старості, а життя без смерті» («Tinerete fără bătrânețe și viață fără moarte»). До так званих «класичних» казкарів належить і 69-річний Іван Попович із с. Кречунешть (по-місцевому – Кречунів) того ж Марамуреського повіту, але і в його казках наявні цікаві аспекти їх осучаснення.

Традиційні казки осучаснюються внаслідок того, що Пропп називає «тиском буденного життя», який породжує ряд «раціональних форм» конкретизації певних функцій казкових персонажів. До головних передумов осучаснення казок слід зачислювати і усвідомлену настанову казкаря розповідати традиційні твори крізь призму сучасності, «освітлювати» факти минулого по-сучасному або навіть замінювати їх різними сучасними функціонально еквівалентними фактами. Промовистою стосовно цього є настанова румунського казкаря Янку Дурой із с. Бугя де Сус (повіт Арджеш): «...Să zicem cum este-acuma!» («Розкажімо ж, як воно буває тепер!»; Ovidiu Birlea, *Antologie...*, т. 2, с. 151). Подібні цікаві синонімічні відзначення наявні і в українських казкарях з Румунії.

У записаних автором цих рядків казках виявлено ним же слідуючі осучаснюючі аспекти: а) *пейзаж сучасних казок*: дія фантастичних казок не відбувається в царському дворі, а, наприклад, у вівчарському середовищі, в полонині, чим окремі казкові епізоди локалізуються: герой казки «Чудодійна пацьорка» Івана Поповича, наприклад, одержавши від змія як нагороду за врятування сина від смерті чудодійну пацьорку, яка наділила його здатністю розуміти мову тварин, знайшов комору з багатьма грішми, оскільки по дорозі додому він завітав до полонинських вівчарів і почув від «стрижок (овець – *I.P.*), коли їх доят, та они собі лежат, удпочивают, а одна каже: Ей, коби знав наш

газда, на чому ви спите, як би ся зрадував!». Дію фантастичної казки «Сокол Михайло» Дода Николай, наприклад, локалізує в царстві, де перебуває її герой, але інтер'єр царського палацу – тотожний з інтер'єром патріархальної сільської хати, якого оповідач зберіг у своїй пам'яті: коли «царська донька май сє просит ночувати, слуги допустили її на піч, а *тото давно*, – зауважує оповідач, – *були старі печі, чинені з глини*». Осучаснення казок відбувається порівнянням героїв фантастичної оповіді з діями мешканців села: пан з казки Митра Росохи «Іванко-бабин син», щоб дістати від дружини героя чудодійний ліхтар, накупив нових ліхтарів «та пушов на вулицю та гайкав так, *кой у нас гайкают*

на улиці», а цар і його брат-міністр з фантастичної казки Йосипа Сасюка «Хлопці із золотим волоссям», як прості сільські парубки, «дес так на осінь ідуть ... на *луцинку*, чистити мелай до сусіднього царє»; цар-герой фантастичної казки Василя Цоли «Плавучик», подорожуючи по своєму царстві, ночує в оборозі, на сіні, як будь-який місцевий житель. б) *Переосмислення ідейного змісту традиційних казок* помітніше в сучасних румунських та материкових українських казках, а не виявлене в українських казках з Румунії. в) Чимало аспектів *сприйняття традиційних люд-*

ських відносин крізь призму сучасності наяві в українських казках з Румунії, в яких оповідачі вживають кальковані з румунської мови сучасні вирази-назви дій казкових персонажів: щоб переконатися, чи герой виконав задане йому доручення, цар «завтра учинит одну *візиту*» (рум. *a face o vizită*, – «здійснити візит»); переночувавши з наказу царя в магазині останнього, казковий герой вранці *передає* споруду (рум. *a preda*, – передати кому-небудь) і «чинит один документ» (рум. *a face/intocmi un document*); традиційне казкове доручення стерегти скарб уподібнюється до сучасної служби: «сім років будеш туй *пазніком*» (рум. *paznic*, – *сторож*);

(Продовження на 24 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXVIII)

(Продовження з 23 с.)

відвідування батьків їхніми синами сприймається як *приїзд у відпустку*); праця в змінах – інша ознака нашого часу, яка «ввійшла» навіть у свідомість міфічного перевізника через річку Стікс: «Запитайте Поганого царя (прохає він героя казки – *I.P.*), доків я буду сесю чайку вести? Бо мені *не йде скімб*» (рум. *nu-mi vine schimbul*), аби мене туй замінив» («Плавучик»); сучасний казковий герой не *покидає* свою роботу, не *подається* в світ за тридев'яту землю, – його *пенсіонують*: «Там царь мав одного старого чоловіка, що був берув (двірник – *I.P.*) над усіма (...). Каже царь: «Най іде в *пенсію*, та буде сес молодий на його місці». г) У зібраних у наш час казках осучасненими виступають *функції та атрибути казкових персонажів*: героя фантастичної казки «Плавучик» врятовує вміння міфічної парки і решти персонажів *читати*: коли Плавучик заснув, парка «озьмила пісьмо (з наказом убити його – *I.P.*), обернула го так: Чим прочитаєте сесе пісьмо, моя донька аби була прибрана, аби си віддала за сего легіне». Даний атрибут – вміння читати – мабуть, був «підказаний» оповідачеві Івану Поповичу тим фактом, що в близькому до Сігета селі Кречунешть, де записано казку, в ті роки більшість дітей позакінчували ліцеї різних профілів, деякі здобувши і вищу освіту. А героя казки «Найдик», який у казці – студент, не врятовує від смерті міфічна парка, а ... студенти, саме врятування же не виступає як сповнення пророкованої долі, а як жартівлива студентська витівка: повертаючись з міста, студенти бачать сплячого «чужого студента» і запримітивши, що «ун має у жебі (кишені – *I.P.*) пісьмо», один з них бере «той *плік*» (рум. *plis*, – *конверт*) і бачить на ньому «царську адресу». Розірвавши туго заклеєний конверт, студенти читають лист-згубний наказ царя, пишуть новий лист з рятівним змістом («Сес хлопець як прийде, аби-сь пушла до попа, аби їх пуп ізвінчав»), ставлять в новий конверт, на якому пишуть царську адресу і кладуть в кишеню сплячого.

Осучаснених атрибутів казкових персонажів дуже багато: викрадену зміями царську дочку відшуковують, як в детективному романі, – за допомогою її ... фотографії («Сокіл Михайло»); щоб пересвідчитись, чи вона «тяжка (вагітна – *I.P.*), гія би дохторку, би *повізітерувала*» (рум. *a face o vizită medicală*); розшукуючи оленський

цвіт, купець, наче сучасний делегат якого-небудь підприємства, під час свого відрядження «переспав у готелі, рано встав, *пофруштикував* (поснідав – *I.P.*), *узав нотес* (записну книжку; можливо, з рум. *Blocnotes*), подивився та й пушов на тот паркет»; одержавши чарівну скатерку, бідний чоловік по дорозі додому, згідно із своїм «сохташем» (звичкою – *I.P.*), «любив повернути в буфет шос віпити», як це у звичаї багатьох сучасних сільських жителів, а царський син, повернувшись з війни і дізнавшись про страту дружини, став «такий сумний, так плачі, нічю нікуди ні йде – *ні на бал, ні на фільм*, нікуди-нікуди» («Несправедливо покарана принцеса»). д) У традиційних клазках *допоміжні елементи взаємозв'язку функцій* персонажів – традиційні: Іванка-бабиного сина «інформує» корова про намір господарів вбити її; щоб «поіформуватись», герой прикладає вухо до землі чи підслуховує розмови зміїв, чотрів, птахів і ін., в сучасних записках засоби інформації в значній мірі осучаснені: герой казки спостерігає розгортання дій з ... *балкона*, використовуючи для цього ... *бінокль*; героєві-шукачеві вказують *напря́м руху* чи *адресу* того, кого він шукає; царів викликають (не запрошують) на різні зустрічі ... *по телефону*, направляючи їм *ноту телефоніка* (рум. *notă telefonică*); між освіченими персонажами зовсім природно виступає *письмове їх спілкування* за допомогою *записок, листів*, а оголошення про неспійманого ще опришка «таки раз-два *дають у газету*».

До аспектів осучаснення традиційних казок належать також і різні зміни в їхніх поставах, у мовному оформленні і багато дечого іншого, але цими питаннями та еволюцією української казкової традиції з Румунії від часу записів аналізованих тут казок до нашого сьогодення, хоча варто було б дослідити, навряд чи зараз хто-небудь зацікавиться у настільки відмінне зі всіх точок зору від попереднього життя.

(Далі буде)

Примітки

- 1 *Оленський цвіт*. Зібрав і упорядкував Іван Ребошапка, Критеріон, Бухарест, 1978.
- 2 *Ovidiu Birlea*. Antologie de proză populară epică, EPL, Vucurești, 1966.
- 3 *Іван Ребошапка*. Осучаснення традиційних народних казок, «Обрії», Критеріон, Бухарест, 1984, с. 160-175.
- 4 *В.Я.Пролп*. Морфология сказки. Издание 2-е, Москва, 1969.

Кріна ГРІНЬ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ КНИГ У ПАЛАЦІ ПАРЛАМЕНТУ В БУХАРЕСТІ

14-го березня ц.р. у Палаці Парламенту відбулася дуже важлива подія, організована Союзом українців Румунії – презентація одразу трьох книг: «Діалог славівців на початку XXI-го століття» (видавці Кетелін Балаш і Йоан Гербіль), «Лис Микита» Івана Франка (у перекладі на румунську Корнелія Ірода) і «Театр» Михайла Гафії Трайсти. Треба відмітити, що всі три книги вийшли за фінансуванням Союзу українців Румунії.

На події були присутні письменники, літературні критики, перекладачі, театральні діячі, мовознавці, художники і студенти Бухарестського університету.

Теплими вітальними словами подію відкрив голова Союзу українців Румунії і депутат Румунського Парламенту Микола-Мирослав Петрецький. Потім з боку парламентської групи нацменшин виступив депутат від Союзу росіян-липован Румунії Мірон Ігнат. А далі слово перейшло до ведучого заходу румунського письменника Дана Йоана Марти. Всю подію, яка відбулася цього пообіддя в Клубі парламентарів ім. Йоана Раціу, умовно можна б поділити на три частини: книги, театр, музика.

В першій і головній частині, заради якої ми всі і зібралися, відбулася презентація книг. Першою гості із Клузького університету ім. Бабеша Бойоя, продекан філологічного факультету доцент д-р Йоан-Дорін Кіра та університетський лектор д-р Іван Гербіль, представили книгу «Діалог славівців на початку XXI-

го століття», що вміщає матеріали однойменного симпозіуму, який щорічно проходить в Клузькому університеті. В книзі надруковано 49 робіт, поділених на три розділи: література, лінгвістика і переклади. В цих роботах представлені ідеї, думки і висновки філологів різних країн світу 21-го століття.

Другу книгу «Лис Микита» Івана Франка представили перекладач Корнелія Ірод і редактор румуномов-

ного видання Михайло Трайста, а також своїми враженнями про румунську версію знаменитого твору Франка і взагалі про літературно-культурні відносини між двома народами поділився відомий румунський письменник і публіцист Іон Андреїце.

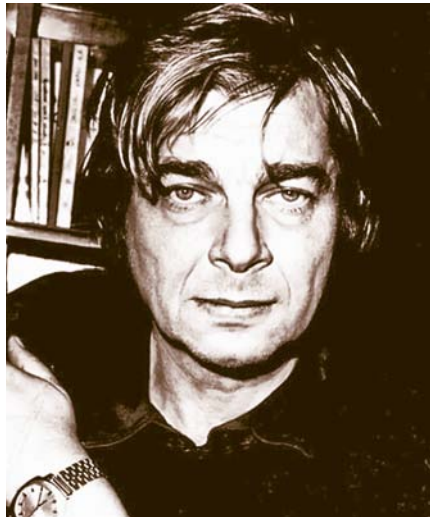

Третьою була представлена збірка Михайла Гафії Трайсти «Театр», яка містить 4 п'єси. Її презентували художній керівник Клузького національного театру Стефана Поп-Куршев, яка була її референтом, і редактор даної книги Іван Гербіль. За словами презентаторів, ці п'єси підкорили їх своєю оригінальністю і тим, як автор зумів перенести український дух і спосіб мислення на румунські простори.

В другій частині заходу актори Ніку Йоан Попа і Келетору Крісті Міхай виконали фрагмент із п'єси «З ким я спатиму сьогодні вечером?..» Михайла Гафії Трайсти. Цей короткий фрагмент і талановита гра акторів підняли настрої всім присутнім, сміх і аплодисменти не стихали довго. Дуже цікаві думки про драматургію Михайла Гафії Трайсти і співпрацю з ним висловив засновник Культурного товариства «ПроАрт Слатіна» Ніку Йоан Попа, він розповів, як познайомився з автором п'єс, які тепер вже стабільно і надовго увійшли в репертуар театру. І тепер усі з нетерпінням чекають нових творів цього талановитого автора.

В третій музичній частині заходу присутні мали можливість насолодитися прекрасним світом української музики. Талановиті Дан Васілеску і Наталія Панчик-Колотило заграли чудові мелодії відомих українських пісень, які зігріли душу всіх слухачів. На цій позитивній музичальній ноті наша подія закінчилася, і всі ще довго ділилися враженнями за чашкою кави.

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

ДВА НІКІТИ – ДВА ПОЕТИ

Та річ, що Нікіта Стенеску і Нікіта Данілов обидва поети – випадковість. Та не випадковість, що батьки обох нарекли Нікітами, бо у них спільні гени.

Дід по матері Нікіти Стенеску був російським генера-

лом Нікітою Василієвичем Черячукіним, а батьки Нікіти Данілова – руські-липовани з сучасного села Клімівці поблизу міста Серету.

Та у нашому випадку не гени, не родовід визначальні. А те, якою мовою проявили

себе тезки-поети у царині літератури, а проявили вони себе у літературі румунській, і є вони румунськими видатними поетами. Нікіта Стенеску народився у 1933 році у місті Плосшти і, на жаль, помер, у розквіті творчих сил, у 1983 році, проживши лише 50 літ.

Нікіта Данілов молодший, народився у 1952 році, живе у Яссах і керує там журналом «Кітеж-Град», який видає Союз руських липован.

У світовій літературі і культурі такі випадки не рідкісні. Так, приміром, класик англійської літератури Конрад був за походженням поляк, а славнозвісний іспанський художник Ель Греко – грек.

Михайло МИХАЙЛЮК

Нікіта СТЕНЕСКУ**НА ПОЛІ КАМ'ЯНОМУ**

На полі замерзлого вмирили коні:
стоячи, один за одним,
з відкритими очима.
Вітер валив їх поряд – одного
за одним.

Падали поряд, один за одним,
Мов на безкрайний бубон кам'яний.
Я був тоді хлопчаком, і холодно було
мені.
Закоцюблий, дивився на ноги їх
паралельні
з підковами до неба.
Одна, дві, три, чотири – лічив
задубілими устами
ноги їх паралельні.

Ні про що не думав.
Мати подалася до міста по хлібину.

Скільки світу – лише сніг... коні...
тільки сніг.

.... чотири, п'ять, шість, сім,
і тільки сніг.
Коли ж то повернеться мати
з хлібиною?

СУМНА ПІСНЯ ЛЮБОВІ

Одне лише життя моє
помре за мене колись.
Одна лиш трава знає смак землі.
Лише кров моя тужить
за серцем моїм,
стікаючи з нього.
Повітря високе, ти висока,
сум мій високий.
Настає час, коли гинуть коні.
Настає час, коли старіють машини.
Настає пора, коли випадають
холодні дощі.
І всі жінки носять твою голову

і сукні твої.
Прилетить білий птах і знесе
місяць на небі.

**ЗА ЧАРКОЮ
У ЗАБІГАЙЛІВЦІ**

За чаркою у забігайлівці
стежу за вулицею.
Кровотеча шалених машин,
молоді цілуються, і сукенки куці
оголюють колонади стегон.
Уздрів навіть поганця Рембо,
він сперечався з Верленом,
але швидко зник з мого виду.
За чаркою у забігайлівці,
зираючи на вулицю,
я мимохідь став свідком
падіння ангела з небес.
Був то моторизований ангел,
спеціалізований у чищенні
веж соборів.

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

І хоча мав одне крило зламане,
він помахав мені дружньо другим.

За чаркою у забігайлівці,
стежачи за вулицею,
я подумав, що ідеї
розширюють дійсність
і що Джоконда, виставлена у Луврі,
майже мізерна
у порівнянні з ідеєю про неї,
яка вільно мандрує світом.

КУПИТИ СОБАКУ

Пришов ангел і запитав мене:
– Чи не купиш собаку?
Я не зумів відповісти йому,
бо слова виривалися з мене
не криком,
а гавканням.
– Чи не купиш собаку? –
перепитав мене ангел,
тримаючи на долоні
моє гавкаюче серце,
яке виляло кров'ю, наче хвостом.
– Чи не купиш собаку? –
настоював ангел,
але серце моє
виляло кров'ю, наче хвостом.

СИГНАЛ

Тихіше! Ступайте тихіше!
Хіба не бачите? Камінь зморений.
Він спить. Господи, спить!
Який зморений камінь!
Відведіть подальше коней!
А ти, що ти там робиш?
Тобі говорю, будь пильний!
Надто гамірний цей схід сонця.

Камінь зморений.
Хай мовчить місяць, як сходить.
Обережно, мовчіть, мовчіть. Мовчіть.
Камінь зморений.

Нікіта ДАНИЛОВ**АРЛЕКІН НА УЗБІЧЧІ ПОЛЯ**

У тіні моїй стоїть той
чия тінь – то я.
Він зазирає мені у вічі
і легенько киває головою.

Вся кров стекла з його обличчя,
він смертельно блідий
і силкується тримати повіки
напіврозплющеними.
Він час від часу киває головою.

У тіні моїй стоїть той
чия тінь – то я.
Він підпирає мене. Тінь істекла
з тіла його, і воно геть почорніло.
Якби війнув вітерець –
Він би розсипався попелом.

Він стоїть позаду мене
і легенько киває головою.

Я сиджу на високім стільці
за чорним ігровим столом,
тасую карти і курю сигарету.
Довкола мене – поле пусте.

Повіває вітер і хилитає моєю головою.

ВУЛИЦЯ

Старий ступає вулицею
з віконною рамою на плечі,
з якої молодик,
з бакенбардами і моноклем,
кидає суворі погляди на прохожих.
Старий ступає вулицею
з віконною рамою на плечі,
з якої визирає костюм
із зеленою конторською книгою
під пахвою.

Старий ступає вулицею
з віконною рамою на плечі,
в якій появляється хлопчина
і стріляє з праці у прохожих.

Старий ступає вулицею
з віконною рамою на плечі,
в якій появляється жіноча сумочка
і запальничка, що ніяк не загоряється.

... Птахи пролітають крізь вікно,
махають крилами і зникають
безслідно.

Люди витикають з вікон обличчя
і зостаються без обличчя,
розмахують руками і зостаються
без рук.

Старий ступає вулицею
з віконною рамою на плечі,
з якої вистромлюється дерев'яна
рука
і заштовхує його у потяг.

ЗАНЕПАД МІСТ

Я бачив, як стрункі дівиці
з голубими грудьми і зеленими
пругами під очима
кидали своїх немовлят у криницю
заходу;
вулицями міст сновигали
чорні машини з гусячими лапами
залишаючи на асфальті білосніжному
оранжеві сліди.

Повсюди дув червоний вітер
перекочуючи по вулицях
вирізані з газет обличчя перехожих.

Тим часом у небі
кружеляли літаки з вогненними
ангельським крилами
розганяючи мовчазний натовп
що робив вечірню прогульку
по міській площі.
Це було чи то в середу
чи то в понеділок
перед Великоднем і людство
виглядало спокійним.

З румунської переклав
Михайло Михайлюк

Микола КОРНИЦАН

Дай руку, ти! Свою ти руку дай.
Торкни це все, що крилами зростає
за межі марень, за уяви край,
де вже ніхто, ніхто там не чекає.
Буває вітер відгук донесе
чужих страждань, прихованих словами.
Дай руку ти й забудемо усе,
що не було й не буде вже між нами.
І зачекай. Зажди, коли мости
розтануть склом над темною водою.
Де зникне все, ти руку дай. Дай, ти!
Й не відпусти із сну твого, зимою.

Давай, шаснемо там, де ще не був
ніхто й ніколи. В місце те, безкрає.
В ріках там плине небосхилів зсув,
а далеч синизною проступає.
Напевно й погляд залишає слід
де паруси прозорі, мов появи.
Давай, шмигнемо сяйвом цим убрід
до обр'ю за обр'єм уяви.
Обнімеш ти й забудемо, що є
зворотна сторона, межа темноти.
Прослухавши, як твоє серце б'є,
для твоїх вдихів підберу я ноти.
І тиша майже відгуки, тайком,
залишить там, де пустота повсюди.
Давай, вдосвіта, підемо разом,
де не було й нікого вже не буде.

Віднайди і спину. Віднайди.
Де сади і лани. Де сади.
Де лани і стави. Де лани.
Зупини. Віднайди. Зупини
за павітрами моря та мли,
коли й дим крижаніє. Коли,
з-за прозорих тих дихань твоїх,
лиш шпарини в повітрі і сніг.
Зупини. Віднайди. Зупини
де лани і стави. Де лани.
Де сади і лани. Де сади,
віднайди і спину. Віднайди
у заглибинах синіх світл,
де зникає веселицям тил.
І бракує завжди темноти
в моїм серці. Тому ж, хоча б ти,
де сади і лани; де сади,

віднайди і спину. Віднайди,
де лани і стави. Де лани,
зупини. Віднайди. Зупини.

Було все саме так, як ти бажав:
небесна пристань, синій пароплав.
Вітрила снігу, море нічیه.
А я чекала й знала, що ти є.
Було все там, де не було тебе.
Прозоре небо. В снах лиш, голубе.
Уявна синь тремкої темноти.
І знала я, що ти існуєш... ти.
І знав і ти, напевне завжди знав,
що в моїх снах згасав рубіж заграва,
коли човни вертали оддалік.
Що я чекатиму тебе увік.
І буде все лиш так як ти бажав:
небесна пристань, синій пароплав.
Вітрила снігу, море нічیه.
Знайду і знатиму, що ти... ти є.

Ти, мабуть, згадка;
здогадка зими,
марення сліз
у сніговій палітрі,
бо тінь твоя –
лиш суміш світла й тьми,
а погляд твій –
прим'ятини в повітрі.
В очах твоїх
зворотна сторона
веселки никне.
Небо, там, згасає.
Ти, мабуть, тільки сон,
яким сповна
сповняю вічність,
що не вистачає.

І все те буде, буде й іншим разом.
Чекатиму. Повернеш із ніде
у порт де синь, розтопленим алмазом,
мій позирк в твоїм світлі обведе.
Лазурний промінь омине загати
твого відбитку у моїх очах.
Побачу вперше й зможу пригадати:
вже бачив я тебе. Стривав у снах.
В портах далеких, де лиш неба шати
полощуть побережжя пустоти,
ти, може, упізнаєш... Буду ждати
та йняти віру, що існуєш ти.

Лариса-Михаєла ТРАЙСТА**ЛІВЕ РЕБРО**

На дощ
в мене болить ліве ребро,
з якого Господь створив мене,
коли ти спав райським сном,
під деревом кохання і смерті,
і снів жінку-птаха
без лівого крила...

Тоді, ти кохав тільки своє
ліве ребро і жінку-птаха
без лівого крила...

«Мовчи!» –
наказав тобі Господь,
коли ти прокинувся.
«Мовчи!
І кохай її, як своє ліве ребро!..»

Через ніч ти продав мене...
За червине яблуко, продав.
Відтоді в мене болить ліве ребро,
але тільки на дощ...

ВЕСНЯНИЙ ЕТЮД

Зелені листочки
шепочуть весняні поеми,
вітер пустунець перекладає їх
на сонячну мову...

Жовтий первоцвіт закохався
у гусячу цибульку,
а ревнивий підсніжник
похилив голівоньку,
коли різнокольорова брандушка
повернулася лицем до горицвіту...

Хлопець чекає дівчину
біля криниці мовчання,
з весняною усмішкою на вустах...

КОЛИСЬ КОХАЛА

Колись я кохала тебе
без слів, мов та Магдалина

засніженого Христа,
розіп'ятого серед роздоріжжя,
за її гріх...

Ти не зумів написати
пальцем на пилюці дороги
імені мого...

І ніхто навіть каменя
на мене не піднімав,
бо знали всі, що ти
не зумієш спинити їх...

Тебе розіп'яли на слові
за мовчання...
Я не зуміла спасти тебе,
а колись кохала...

НЕДІЛЯ В СІГЕТІ

Край дороги,
що веде до Гредіна Морі,
думою білою розцвіли каштини...
Солован залицяється до Тиси,
мов парубок до дівчини...
Воркочуть голуби,
шумить Іза,
лунає голос дзвону...

По сірому асфальту
прошалапав автомобіль
з відкритим верхом,

з якого прогриміло:
Now it's time to move along
The wheels keep turning around,
We'll carry on...*

Беззубий дідусь продає
дерев'яні ложки...
Молоді пари,
тримаючись за руки, гуляють
під білою думою каштанів...

Над Сігетом завис
недільний ранок.

**ЗА СТОЛОМ
ТІЛЬКИ Я І МОВЧАННЯ**

За столом
тільки я і мовчання,
пе'мо самотність,
з вечора до рання.

Чекаємо сонця,
величних снігів,
чекаємо долі,
гріхів і богів...

Пустий вокзал,
немов альтанка
для нас двох,
і сірий поїзд нам не ідол, і ні бог.

І спогад твій для нас –
давно ікона фальші,
яка не буде мучити нас
дальше.

Бо від сьогодні
ми з мовчанням
Будем п'яніти
тільки коханням.

* Фрагмент пісні «Rollin' home»
(Мчимо додому) відомої групи
«Скорпіонс» (Зараз прийшов
час рухатися вперед / Колеса
далі обертаються, / Ми будемо
продовжувати...)

Із сучасної румунської прози • Із сучасної румунської прози

Василе МОІШ

НАРОДНІЙ АРМІЇ НЕ ПОТРІБНІ БУРЖУЇ

(Уривок з роману «Фатальність і прокляття»)

(Продовження з № 272)

– Не гадаю, що ми можемо довіряти цьому буржую, вихованому в Німеччині, – почав Екстейн. – Цілковито очевидно, що ми повинні вилучити його з армії! Але що зробимо далі з ним? Нам не треба забути, що він офіцер-сапер, спеціаліст у вибухових речовинах, він може стати дуже небезпечним. Залишимо його на волі після того, як викинемо з армії, чи зашлемо працювати на будівництві каналу?

– Ми повинні негайно заарештувати його, – втрутився Соґор Балінт, контррозвідник військової частини. – Відкопи його перевели до нашої частини, капітан Морару постійно кидав нам виклик, дивлячись на нас зверху, а сьогодні довів ще раз, якщо той доказ був ще необхідний, що ніколи не змириється з комуністичним режимом. Наша народна армія не потребує буржуїв! Директива передбачає для армії політичне керівництво, Морару повинен бути заарештований і відданий негайно юстиції!

– На якій підставі заарештувати його? Необхідно сформулювати правдоподібні звинувачення, інакше земляки його дружини можуть реагувати люто. Пам'ятайте, що батьки і брати його дружини були в Аушвіці! Ви ж самі чули репліку капітана щодо колективної відповідальності? Дійсно, ми не можемо звинуватити капітана за політичну діяльність його брата, ув'язненого в Сігеті. Я хочу повідомити вас, що за допомогою єврейської громади міста Бая-Маре зв'язався з його дружиною, пропонуючи їй розлучення, щоб могла зберегти своє становище, багатство і дітей. Не хотіла ані чути про це, навпаки, погрозувала вбити дітей і накласти на себе руки, якщо буде насилу відділена від свого мужа.

– Це було б великою втратою? – запитав риторично Балінт.

– Це було б великою помилкою з нашого боку, могло б інтерпретуватися як антисемітизм.

Екстейна охоплював страх від думки, що він може бути замішаний в рішенні, яке могли б оскаржити єврейські організації. Все ж таки Морару не був будь-ким. Тому він заперечив офіцеру контррозвідки, пропонуючи тільки вилучення з армії Іоана Морару,

а далі хай вирішують вищі партійні органи долю капітана.

Морару отримав безтурботно вістку про його відчислення з рядів народної армії, бо очікував цього. Комуністи, в надлишку завзяття, вважали всіх румунських офіцерів, які воювали на Сході, військовими злочинцями. Його не так турбувала власна доля, бо він вже звик до труднощів, як майбутнє його дітей, яких він дуже любив. Наймолодшому його синові Валерію було всього кілька місяців. Раптом він згадав всі страждання, через які пройшли його батьки. У 1940 році сім'я була змушена покинути рідний дім через хортистську окупацію. Тепер, коли Північна Трансільванія повернулася до батьківщини, ті ж угорці проникли в Комуністичну партію і спецслужби, а тепер викинули його з армії і, ймовірно, конфіскують все його майно.

Але коли б зупинилися тільки на цьому.

Безнадійний і не в силі боротись проти своєї долі, капітан довго блукав вулицями, намагаючись зібратися думками.

Повернувшись додому, на Іоана Морару чекав ще один неприємний сюрприз – виселення з житла. У дворі було кілька міліціонерів у формі і чиновник з Народної Ради.

– Вибачте, капітане, – боязко промовив чиновник. – Ваш будинок з усім, що в ньому, був конфіскований. Ви повинні негайно покинути його. Вам назначили домашній арешт в Мурджежах. На вас чекає грузовик!.. Мені дуже шкода!..

– Що ми можемо взяти з собою? – запитав, змирений з ситуацією, Морару.

– Нічого! Мені дуже шкода!

– Навіть одяг?

– Ні! Тільки той, в який ви вдягнені!

– Добре, але у нас є маленька дитина, якій потрібна колиска та дитячі речі!..

– Будь ласка, зрозумійте мене! Ви не можете взяти нічого! Ні колиски, ні дитячого одягу! Все повинно залишатися в закритому приміщенні: меблі, одяг, продукти, постільна білизна, посуд!.. Ви не можете взяти нічого! Це наказ!..

Із сучасної румунської прози • Із сучасної румунської прози

Дружина капітана Морару, яка слухала розмову крізь відкрите вікно, відчайдушно заплакала. Взяла швидко тканинний мішок, в який ще до того збрала деякі ювелірні вироби та золоті монети, і запхала їх в подушку, в якій був загорнутий Валерій, сподіваючись зберегти їх. Пройшлася кімнатами, спостерігаючи зі смутком і відчаєм дорогі меблі в стилі Бідермайєра і Людовика XIV, на кришталеві люстри з Мурано, перські килими, на різні дрібнички і вази з розентальського фарфору, на галерею дорогоцінних картин, зібрану кількома поколіннями, все це означало для неї дім, в якому була такою щасливою! А тепер повинна була залишити все. Яке прокляття!

Капітан Іоан Морару у військової формі попрямував до вхідних дверей будинку, коли раптом міліціонер перегородив йому дорогу:

– Тобі не дозволено входити в будинок!

– Я хочу помити руки і забрати дружину з дітьми!

– Залиши! Котра з жінок не вміє вийти на двір сама, чи може боїшся, що не знайде дверей? Вона впорається з діворою! Хіба ти не чув, що тобі не дозволили брати нічого?

– Я не хочу нічого брати, тільки дітей. Моя дружина не може їх взяти, обидва маленькі, один ще немовля, – наполягав капітан.

– Ти не хочеш, щоб ми тобі привели служанку? Ти не зрозумів, що твоя нога більш не вступить в цю хардугію²? Досить було тобі! А щодо миття рук, зачекай до першого дощу! Ха-ха-ха-ха!

– Принаймні дозвольте мені змінити військову форму на цивільний одяг. Мене відчислили з армії, мені не дозволено носити військову форму.

– А ти скажи дамі хай кине тобі крізь вікно пару штанів і сорочку, можеш переодягнутися тут, у дворі. Справді, ти осоромив офіцерський мундир, – відтяв йому коротко міліціонер. – Не гай часу!

– Я не вірю, що осоромив військовий мундир! Думаю, осоромили його ви, навіть хоч якщо він міліціонерський.

– Що, трясця твоїй матері, ти хочеш сказати, моооооо... мой буржую, мой гімно з очима, хоч сказати, що я дурень? Чи хоч познайомитися з моєю дубинкою, щоб трохи вим'яла твої кістки, щоб доказати тобі, який я мудрий?! Дивись, бо я бачив багато таких, як ти! – сказала копиця, вдягнена в синю тісну форму, з черевом, яке звисало через ремінь, розчепірюючись загрозово перед капітаном і помахуючи гумовою дубинкою.

Дружина капітана з'явилася якраз вчасно біля вікна, передала йому пару штанів і сорочку, просячи його поквалитися. Морару добре відпрацьованими військовими рухами переодягся і простяг військову форму міліціонерів, після чого їх, мов тварин, позв'язавому завантажили в грузовик.

– Наскільки добра б ти була в будинку з червоним ліхтарем, в борделі, ха-ха-ха, з таким задком ти б могла підняти будь-якого мертвого, – вишкірився пузатий міліціонер, заглядаючи безсоромно під спідницю пані Морару, коли та піднімалася в кузов грузовика.

– А ти матінку свою поведи туди! – розсердився Морару і вдарив щосили міліціонера кулаком в підборіддя.

Синя копиця повалилася, мов вдарена громом. Морару ще встиг вдарити його ногою в ребра перед тим, як інші міліціонери скрутили йому руки і висадили в грузовик. Очунявшись, міліціонер витер брудною хусткою закривавлену пику і кинувся до грузовика.

– Тюрма з'їсть тебе, мой, жиде вонючий! Я тобі покажу, Боги і Христи твоїй матері! Я вб'ю тебе, жиде! – горланів міліціонер.

Та інші міліціонери відтягли його від грузовика.

– Якщо б я не був у цій ситуації, то розтер би тебе на мак, бочко, повна лайна! Якщо ти, покидьку, прийшов на світ в борделі, не означає, що всі жінки, як твоя мати! Шкода, що в міліції працюють такі виродки, як ти!

– Іоане, заспокойся, – благала його пані Морару. – Заспокойся! Не звертай уваги на всіх дурнів!

– Леді, якщо я встромлю свого дурня між твої стегна, ти поклонишся йому, як хрестові, не треба б тобі нечуперного свого чоловіка, в мить забула б за нього! Ха-ха-ха-ха! Мені не потрібно приймати ванну, по слизькому ковзається найліпше. Ха-ха-ха-ха!

Морару кипів від гніву і безпорадності. Вперше у житті він був принижений і не міг захистити своєї честі. Найбільше боліли його образи на адресу його дружини, і він нічого не міг зробити. Прикусив язика до крові, щоб заглушити крик пораненої і безпорадної тварини.

¹ Йдеться про канал Дунай-Чорне море

² Хардугія – (ірон.) Велика хата.

**З румунської переклав
Михайло Гафія ТРАЙСТА**

Михайло МИХАЙЛЮК

ДОБРУЖАНСЬКІ ТРАФУНКИ

МУРУГІЛЬ:
ПРИМАР І «ДОЧКА»

Що знав я, зелений журналіст, волею когось «згори» діставши призначення (урядове!) до газети «Новий вік» у зараз такому далекому 1964 році, про Дунайську дельту – «царство вод, комишів і птаства» – як про це писали туристичні путівники?

Зрештою, що міг знати? З географічних підручників знав, що Дунай, велика європейська ріка, вливається у Чорне море трьома рукавами, утворюючи саме оте «царство...». Дунайська дельта порівнювалася з дельтами інших великих рік світу – Волги, Нілу, Амазонки. Учнем чував розповіді про Дельту від злодія-кримінальника з моїх рідних Руснаків Мінка-тракториста про те, що у Дельті сотні кримінальників рубають комиш, з якого виробляється папір. Відбувши чергове покарання, Мінко «квапився» дістати за нову крадіжку нове засудження у ту ж саму Дельту, бо там йому жилося краще, аніж на волі, хоча «у царстві вод і комишів» живцем тебе з'їдають комарі і можуть вжалити отруйні гадюки, зате там повно всілякої риби і багато вина. Та це була «романтика» хвацького кримінальника, якою ми, хлопчачки, заслуховувалися, але мало вірили руснацькому баламуту.

У студентські роки мав я приятелів з Дельти – українців та липованів, котрі запрошували приїхати до них у гості в літні канікули, мовляв, побачиш там коропів, як поросят, сомів величиною акул, які живцем поглинають пеліканів, диких качок, а то й дурних овець, коли ті забредуть у воду.

Щоліта я обіцяв, що поїду у Дельту, але так і не дотримався обіцянки, бо вдома, на рідній Буковині, мене чекала господарська робота, чекало синьооке кохання.

А ще дізнався я, що в Дельті живуть нащадки запорізьких козаків, що колись у їхніх слободах вичалася українська мова, тому багато випускників Серетської педагогічної школи подались туди вчителювати. Ще пам'ятаю, як нас повів до Дому румунської дружби (АРЛУС) молодий асистент Стеліян Груя Яцентюк, бо там була велика фонотека, і ми слухали оперу «Запорожець за Дунаєм».

Отож, на другому році газетярства, побувавши у відрядженнях на Мараморощині, у Банатах, і

найбільше на рідній Буковині, мені захотілося пізнати більше світа, а найзаманливіший світ – це був світ Дунайської дельти, де жило багато українців, але було дуже мало передплатників «Нового віку», бо там рідні школи були скасовані ще у п'ятдесяті роки, звідти надходило до редакції дуже мало дописів, бо кореспонденти-учителі української мови покинули той край.

Головний редактор схвалив мій намір поїхати туди у відрядження і заодно розвідати, чи можливо налагодити краще розповсюдження газети.

Я поїхав до Тульчі, зайшов до повітової газети і там мені пояснили, що найближче українське село, до якого можна дістатися автобусом, а не водним шляхом – це Мурігйол, по-тамтешньому – Муругіль. Ще перед поїздом я дізнався, що у Муругілі учителюють банатець Іван Ковач і мій односельчанин, випускник Серетської педшколи, Тодерко Боднарюк, з яким я хлопчаком пас вівці і грав у футбол на толоці-торговиці, отож матиму там підмогу.

У Муругілі я, звісно, вперше зайшов до Народної ради, до товариша примаря, якого застав у робочому «кабінеті». Назустріч мені підвівся чолов'яга-великан і майже громовим басом привітав журналіста з самої столиці, і так потиснув мені руку, що аж кісточки захрумтіли, поскаржився, що в нього невідкладні справи на «терені», себто у Верхньому і Нижньому Дунавцях (приналежних до громади Мурігйол селлах), але завтра він до моїх послуг. А тимчасом звелів одному із службовців влаштувати мене на нічліг, найкраще у бабки Химки, бо старенька бідна і бере дуже дешево за ночівлю, та ще й рада буде з гостем побалакати.

Усе складалося найкраще, я подякував примареві і заявив, що хочу бачити, як він починає свій робочий день, тому прошу сказати, де й коли ми зустрінемось вранці, щоби стати свідком його трудового дня на чолі громади, бо справжній журналіст повинен писати не з почутого, а з побаченого на власні очі.

Товариша примаря розвеселила моя пишномовність, він, ледве стримуючи сміх, поплескав мене по плечу і сказав, що зустрінемося вранці, о шостій годині, у буфеті, себто у корчмі.

Застеріг не спізнюватися, бо нас чекає робота.

Тому вечором у милої бабки Химки, яка нагодувала мене смаженою рибою і розповіла про своє

самітне життя, про те, що в слободі живуть і десять татарських сімей, але й вони говорять по-українськи, я попросив її «накрутити» будильник на півшостої ранку, довго не міг заснути, бо мені уже уявлявся майбутній репортаж про робочий день примаря Муругіля, який починався майже удосвіта у такому незвичному місці, як сільська корчма.

Удосвіта задеренчав будильник, я схопився з ліжка, хлюпнув водою в обличчя, відмовився від сніданку, який зготувала мені запобіглива бабка Химка – і бігцем до буфету. А примар уже там. Побачивши мене, гукнув до буфетниці: «Дочко, давай!»

А та, пишна молодичка, не питаючи що подавати, приносить йому на тарілці величеньку склянку з темнуватим напитком (десь, мабуть, грамів сто п'ятдесят) і майже вчисто підносить примареві. Той бере чарку і здивовано до мене: «А тобі так само?»

Я заперечливо відмахуюсь рукою – не можу пити так зранку, хіба капельку... «Дочка» втямила і принесла мені порційку тієї ж «рідини», що виявилась коньяком.

Примар іронічно зміряв мене поглядом, підніс чарку до рота і вихилив одним духом, крякнув

задоволено, поплескав долонею груди і каже: «Видиш, як починається в мене робочий день, мушу підкріпитися, бо до заходу сонця гей далеко!»

Забув я сказати, що примар був румуном.

Справді, день видався довгим і нелегким. Примар всюди мав невідкладні справи: у правлінні колгоспу, де головувала Мотрона Савка, у сільському магазині, у школі, на винограднику, у ветлікаря, а під вечір у риболовецькій бригаді, яка поверталася з уловом.

Всюди примар був дорогим і бажаним гостем, отож усюди його угощали.

Надвечір у мене гули від втоми ноги і крутилась голова від того угощення.

Звісно «живого» репортажу про робочий день муругільського примаря я не написав, а тільки підкреслив у «загальній» статті його «динамічність і активність».

Десь через рік я знову приїхав до Муругіля і застав примаря дуже огірченим. Причиною цього був критична стаття, надрукована у повітській газеті «Дельта», в якій тульчанський журналіст написав, що муругільський примар три дні гуляв на храму у Дунавці.

«То брехня, – запевнив мене обурений примар, – я там гостював не три, а тільки два дні...»

Михайло ВОЛОЩУК

Сільська краса

Немає в мене сил тих яснокрилих,
Щоб описати всю сільську красу,
Яка панує в краєвидах милих,
Живе у кожному сільським кутку...

І перелазя, які ще існують,
І солом'яні де-не-де хати,
Вони ще й нині зір усіх чарують,
Як біля жита польові квітки.

Багато є краси ще в селах нині,
Бо, де не глянеш, як ідеш селом,
Там білий цвіт побачиш на калині,
Повітря там насичене добром.

О ні, село – не місце безнадії,
Де кінчиться без успіхів життя,
Де попеліють щонайкращі мрії,
Де скелею стає все майбуття.

Ні, ні, таке в селі щось не можливе,
Де пахнуть люди цвітом всіх садів,

Де гине усе підле і зрадливе,
Коли лунає український спів.

Село живе, живе в цім вічнім співі,
І в ньому буде жити без кінця
У радості, в любові, а не в гніві
Митцям дає натхнення ця краса...

А в цій красі живе сам Бог небесний,
Там хліб цвіте на кожному столі,
І Божий намір дружній і чудесний
Благословить всі сім'ї на селі.

Хіба цим царством можеш не радіти,
Не обіймати серцем всім його?
Хіба від щастя можеш не п'яніти
І не любити всі віки село?

Сила віри

Без віри нікуди не йду,
Ніде в житті не повертаю,
Я з нею дишу і живу,
Я з нею гину й воскресаю.

Я віру би не проміняв
На жодне благо в світі цьому,
Я з нею не боюсь бурав,
Ні ворогів, ні туч, ні грому.

Я з нею й злобу переміг,
І відчинив душі віконце,
Припавши до Господніх ніг,
Пустив у неї Пrawdę сонце.

Корнелій ІРОД

УЧНІВСЬКІ ФІГЛІ

(Із циклу ПРОМАХИ)

Скажу з самого початку, що пригоди, про які буде мова, відбулися у Серетському українському ліцеї під час шкільного року 1954-55.

Були ми тоді в останньому класі ліцею, себто уже, як кажуть, «кавалерами» та «панночками», але все одно кортіло нераз пустувати й робити усякі фіглі, може, не лише через наш незрілий вік, а найбільше, мабуть, тому, що хотілося якось реагувати проти надто строгої шкільної дисципліни, яку завів тодішній директор Богдан Яричевський. Серед багатьох наших витівок (про кілька буде далі мова) сталася й одна смішна пригода – правда, лише для мого друга Константина (пестливо, Тіку) Велегорського була вона зовсім несмішною, – цю пригоду, мабуть, жоден із колег не забув, бо, певна річ, ніхто не забув Тіку.

У Сереті, що після Другої світової війни став прикордонним містом, гордо височить в його центрі імпозантний будинок, побудований ще за Австрії, який містив тоді у собі три школи: внизу знаходився український ліцей, на середньому поверсі – українська педагогічна школа, а вгорі, на останньому поверсі – румунська середня фінансова школа. Всіма трьома керував директор Богдан Яричевський, викладач природознавства, суворий, часто навіть грубий, і то не лише у відносинах з учнями, але й з педкадрами, зате дуже хороший господар; і, щоб підтвердити цю останню його рису хоч би одним тільки прикладом, скажу, що у їдальні, яка знаходилась у підвалі будинку і якою володів кухар Размеріца (він там і жив у невеличкій кімнатці), подавали смачні, а головню поживні страви, якщо подумати, що були то повоєнні роки, країна ще відчувала наслідки страшної посухи 1945-1946 років, людей розорила й націоналізація, а також дві фінансові реформи і ін.; тому й не дивно, що у шкільній їдальні обідали і декотр, і серетські педкадри, і не гадайте, що їм подавали до столу інші страви, ніж ті, якими годували учнів.

Наші викладачі, як, певне, буває у всіх школах світу, були різними: були молоді й старші, жінки й чоловіки, хороші й не дуже, вимогливі й толерантні; учні поважали всіх їх, але не всіх любили. Усі наші викладачі мали солідну підготовку, зате не всі були обдаровані педагогічним талантом. Один з них мав докторське звання, а саме Хризант Яцикевич, викладач історії; говорилося також, що й Іван Кирстюк, теж викладач історії і керівник нашого класу, був і він доктором, але здається, що ні. Були вони найстаршими серед серетських професорів

і приятелями ще з їхніх студентських років. Про них розказували чудернацьку історію щодо їхньої «життєвої філософії». Після закінчення факультету молоді інтелігенти вирішили женитись, але не будь-як – майбутні їхні дружини повинні були відповідати слідуєчим двом вимогам: насамперед мали походити з найбільш заможних сімей, а по-друге, бути неосвіченими, бажано таки безграмотними, ну, а вже поверх всього цього, якщо будуть ще й вродливими – тим краще. Не знаю, чи обом претензійним «кавалерам» пощастило: знайшли вони те, чого шукали, чи ні? Не відомо, в якій мірі здійснив такий план Іван Кирстюк. Але, приміром, говорилося, що посаг, який наречена принесла Яцикевичеві, був таким «вагомим», що він зараз же купив собі автомобіль (тільки уявіть: було це у 1920 році!) і поїхав по Європі у «медовий місяць», який тривав цілих два роки... А поїхав без жінки, яка залишилася дома нетерпляче чекати свого ученого мужа...

Серетські ліцей і педшкола мали два гуртожитки – хлоп'ячий і дівочий. Дівочий знаходився таки напроти, на паралельній вулиці з тією, на якій знаходився будинок школи; між цими вулицями був невеликий парк. У дівочому гуртожитку жив і Богдан Яричевський зі своєю Валентиною, нашою професоркою математики. Зате хлоп'ячий гуртожиток був далеко, в напрямі луку річки Серет, у будинку колишнього ветеринарного диспансеру. На останньому навчальному році хлопців переселили трохи ближче – у міську пошту, де чотири наші великі спальні займали весь поверх. Будинок – мабуть, чиясь колишня вілла, яку народно-демократична влада націоналізувала в 1948 році, – мав один тільки вхід, двері якого замикали кожного вечора о дев'ятій годині і відмикали о шостій ранку. Таким чином, учні, в разі якоїсь небезпеки, були позбавлені можливості покинути гуртожиток вночі; для такого випадку мав ключ від вхідних дверей і Богдан Яричевський, який завів строгу дисципліну не лише в школі, а й в гуртожитку.

Класний наставник Урсаки, так званий педагог, будив нас щоранку о шостій (він жив у нашому гуртожитку в окремій кімнатці); ми товпились у тісній умивальні, потім одягалися і похідною колоною зі співом проходили центральною вулицею міста аж до ліцею, де заводили нас прямо у підвал на сніданок. Не мали ми при собі ні ранця, ні сумки і нічого іншого для книжок та зошитів, для олівців і ручок, бо все це берегли учні у своїх партах. А це завдяки нашій денній програмі: після сніданку ми заходили кожен у свій клас на 5-6 годин уроків, потім

обідали, далі була в нас однодинна перерва (під час цієї години нам забороняли виходити з шкільного подвір'я!), а все післяобіддя учні сиділи кожний за своєю партою: вчили уроки, писали домашні завдання, а лишній час до вечері могли ми проводити теж у класі – хто, як хотів: читати, писати листи, могли говорити між собою, але, розуміється, не галасувати й не покидати клас. А щоб не порушувати післяобідню програму, час від часу тихо заходили в клас то класний наставник Урсаки або наставниця Кабулка, то черговий викладач. Не підлягали цьому драконівському порядку лише три наші колеги, які, будучи з Серету, жили у себе дома.

Після вечері теж похідною колоною та зі співом ми верталися в гуртожиток, де замикали нас до наступного ранку. Якщо після вечері перед похідною колоною з'являвся директор Богдан Яричевський, тоді ми рушали в ритм пісні «Великому Сталіну слава», якщо ні, ми співали «Розпрягайте, хлопці, коні», «Там на горі крута вежа» або іншу веселу пісню. Набагато пізніше зрозуміли ми, чому Богдан Яричевський так сумлінно старався доказати всім, що він невідхильно крокує по партійній лінії. Ні, не тому, що був він запеклим комуністом, а тому, що був сином поета й колишнього бургомистра Серету Сильвестра Яричевського, котрого ні радянські, ні наші соціалістичні власті чомусь не любили і прозивали націоналістом, ніби то ганебне прізвисько, а не найбільш почесна зі всіх нагород.

А оскільки ми постійно були укупі – і в школі, і в гуртожитку, – всі колеги, хоч і походили з різних буковинських сіл, почували себе, як у великій сім'ї, правда, страшно знедоленій суворою дисципліною, але все ж у сім'ї. Тому у вільні хвилини ми балакали вечорами у спальні, оповідали сюжет щойно прочитаної книжки, розказували один одному про себе, про батьків та про братів-сестер, про рідне село й різні історії, почуті від інших, заразом і про декотрих наших викладачів. Так, приміром, керівниця нашого класу до початку Х-го Меланія Лемний (вона викладала у нас фізику та хімію) на виховних уроках часто навчала нас, що людина повинна гідно долати труднощі (і кожного разу підкреслювала ці слова), не підкорятися злигодням, що напали на неї. Якби вона говорила нам тільки один раз про ці провідні моральні принципи, учні мали вважати це нормальним для будь-котрого класного керівника, але вона говорила нам про це декілька разів і щоразу з важкою гіркотою і блукаючим мрійним і відсутнім поглядом, який примружено виводила кудись крізь вікно класу. Про нашу керівницю ми довідалися, що

вона вдова, що в неї двоє дітей, обоє в Бухаресті: син Теодор (Тоді) саме став інженером-хіміком, а дочка (як її звати ми не знали) – студентка Інституту образотворчих мистецтв. Восени 1954 року нашу керівницю ударило страшне нещастя, найгірше зі всіх зол, що можуть статися якійсь матері: померла її дочка (говорили, що ніби заподіяла собі смерть). Пані Лемний поїхала до Бухаресту і вже ніколи не повернулася до серетського ліцею.

Через два роки кілька з-між колишніх учнів Меланії Лемний стали студентами і відвідали її в Бухаресті. Жила вона у свого сина Тодія на вулиці Негусторь (не пам'ятаю, хто віднайшов адресу). Наша професорка й

Серет. Кілька учнів Х-го «Б» класу разом зі своїм викладачем української мови О. Орлецьким. Перший зліва – Корнелій Ірод.

класна керівниця лежала важко хвора – просто тинь тієї людини, якою ми її знали, бліда, геть знесилена раком. Та незважаючи на свій стан, вона дуже зраділа, коли побачила своїх колишніх учнів. Через три місяці пані Меланія Лемний померла.

З Тодієм я здружився. Був він на 5-6 років старший від мене, порядний та веселий юнак. Він довірив мені два, так би мовити, сімейні секрети. Перший з них: його мати, наша викладачка фізики та хімії, не мала жодного стосунку з цими предметами. Її спеціальність після закінчення чернівецького університету були класичні мови латинь та старогрецька (реформа з 1948 року у галузі освіти – за радянським взірцем – виключила ці мови зі шкільної програми), а щоб викладати нам чужі для неї предмети, доводилось їй працювати дома дуже багато, аби бути на необхідному рівні. І це їй вдалося. Бо після неї викладав нам ці предмети Антон Вітвіцький, а фізика та хімія були таки його спеціальністю, проте його уроки не були ні «вищими», ні більш «спеціальними», ніж уроки пані Лемний.

(Далі буде).

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 272)

**«Ой ідеме у катуни,
Будеме панами,
Та не одна білявочка
Заплаче за нами...»**

З народної співанки

16. МІЖ ПОЛЯКОВИМ ТА ХАРХАРКОВИМ ГОРОДАМИ

Проминувши Дабаловий берег, Ронішора протікає поміж Хархарковим та Поляковим городами.

Хархарки чи Харчуни це тільки прізвиська, а їх звати Андращуками, так само, як Полякових, ще їх прозивають і Губаші, звати через цікавий випадок Трайстами, а справжнє їхнє ім'я – Небиляки. Але про Поляків, Губашів, Трайстів та Небиляків я розповім в окремому розділі, бо йдеться про моїх дідуся, бабусю, вуйків, тіток і батька.

Про старого Василя Андращука мало що й зможу вам розповісти, пам'ятаю його, «як кризь сон», говорять у нас люди. Дружив з його сином Васьком Бере¹, чи Берікою, як ми пестили його. А вигадали йому прізвисьце Бере через те, що коли його батько заходив до корчми і знаходив його там, то питав:

– Што п'єш, Васю?

– Бере, няню, – відповідав гордо Васько, і так залишився назавжди: Васько Бере, чи Беріке.

Одного разу, ще в Чаушескові часи, Васько хотів погуляти з цимборами, а грошей нема... В батька просити соромно, мати його померла, ще коли був малим, а легіні на нього покладались, бо «Васько Харчун такий хитрун, що грошей і з-під землі добуде». Думає Васько, передумує, смочке «моршешть»² за моршештьом», поплывує, сидючи на лавці, а легіні мовчать, щоб не перервати думку, яку снує, мов павук нитку, Васьків розум.

– Ну што бай, легіні, сидите сумні, як сиві зазулі? – запитав їх, вийшовши надвір, старий Андращук.

– Та хіба їм до сміху, нянюку, коли їхнього найдоброго цимборика беруть на концентраре, бо зачинає війна із Корейов.

– Гм, гм, гм... із Корейов кажеш, сину?!

– Із Корейов, няню!

– Ото велика війна буде!

– Міні кажете? – сплунув Васько, припалюючи «Моршешть».

– Та котрий ото цимбор іде на корейську?

Легіні мовчать, а старий, догадуючись, вигукує:

– Ваську?!

– Йо, нянюку!

– А Бог би їх побив з корейцями!

– Та вже хоть лайте, хоть не лайте... іду кувфер лагодити...

– А я йду до Мешки сливлянки, сиру та кирнадза добути, не управлю сина, як якогос лайдака на корейську війну.

Дорогою зустрічаєся з «бабньов», скаржитья-хвалятья, «што його Васько на корейську війну йде...» «Бабня» радить йому «сина в повниці³ запрятати», інші – «в Пішалі, у борті коло каскади⁴», а ще інші – у Грицкові в копиці сіна... Старий вилаяв бабню, бо його син не боягуз: «Я войовав, і муй син войовати буде!»

Давно вже нема старого Андращука, а Васько все веселий і крикливий на весь край, хоча бідний потрапив у аварію, ледь не помер і залишився на все життя калікою.

Покидаючи Андращуків городи (нижче Василя стоїть хата його брата Михайла), пробігаючи попри город Бойчука, тобто Іванка Левишиного, як його звать у селі, та тети Семенихи (якої один з синів помер у війську, а для нас, дітвори, було щось надто цікавим бачити на оприведю солдатів – почесну гвардію, яка стояла біля його труни, а на похороні стріляли з рушниць. Такого в селі траплялося тільки два рази, але вдруге я вже був дорослим), річка тече, біжить, спускається до села пліч-о-пліч з «орсагом».

На лівому березі, через дорогу, яку всі називають «штриком», над нею стоять хати, в яких живуть мої тітки Василина, Марія та Анна. В хаті, в якій живе тітка Анна зі своїм сином Андрієм, жив мій дід Микола Небиляк, Поляк, або Губаш.

А далі стоять хати Косованів, яких звать Кушніришиними, а давніше звали Чорніями. Колись тут стояла хатина тети Грещучки, я пам'ятаю, як вона вгощала нас турецькою ріпою. Тут починається вулиця, яка веде у Пішіторю, і якою я часто добирався до рідного порога.

17. БЕРВА⁵ КОЛО КУШНІРИХИ

**«І вже на річку поклали кладку,
Я через річку перейшов.
Я не забув те щире кохання,
Хоч до дівчини більш не йшов...»**

Тепер тут стоїть солідний бетонний міст. «Хоч танком переходь через нього!» – кажуть люди. Кілька років тому, коли я ще не покинув село, стояв дерев'яний міст, а колись давно – кладка, яку всі звали «Бервою коло Кушнірихи». Саме з цієї кладки, одного зимового ранку, йдучи до школи, я гепнув у воду. Добре, що не вбився, бо кладка була досить високо над водою.

Тут, нижче берви, ми мали велике плесо, в якому купались від Петруки, бо на Петра вода тепла, аж до після Малої Богородиці. Мені так подобається це місце, що навіть новелу *Військовий мішок*, про нього написав. Персонаж уявний, але місце дійсне.

Звідси, від берви, до великого моста, перед яким Ронішора зустрічається з потоком Шушман, вона протікає між «орсагом» та «штриком» можна сказати, що «орсаг» її правий берег, а «штрик» – лівий. Над штриком височіє горб Кадасу, якого можете зустріти

СОЛОТЯНУМ НА ПАМ'ЯТКУ

(Бувальщина)

Давним-давно перед Кошутом і околицею Мараморощини були страхітливі роки, коли пошесть косила без жалости громади людей, залишаючи села порожніми.

Чудовисько-чума, переодягнена на дівку, разом із своєю посестрою Смертю бродили околицями та приносили страх, жаль, смерть... Через ніч помирало стільки людей, що не вистачало часу їх хоронити. Похороном мертвих займалися так звані чумаші. Не було як, ані часу хоронити мертвих по-церковному, із процесією. Чумаші ховали їх, як могли, під гертвину.

У присілку Полян, в Солотяному, жили двоє стареньких – дід і баба. Самі самісенські жили скраю присілка, не так близько громади. Обережливий старенький задумали приготувитися «в дорогу» загодя, тобто підготувити все для похорон по-християнськи. Роздобули дві труни, принесли додому та поставили на горище, викопали собі і могили скраю полянки.

Настала шалена зима. Прийшла коса та скосила діда. Помер дід. Що мала робити саменська бабця?

в моїй новелі *Помста за батька*. Це горб, та що я говорю? Це гора нашого дитинства, на якій ми в партизани гралися, бо тут було викопано багато підземель під час війни. Тут злодії ховалися, щоб їх міліція не знайшла, молодіці з їхніми коханцями «стрибати в гречку» приходили, мисливці на зайців та лисиць полювали, а було й таких, що життя самогубством кінчали тут, високо над селом.

Під горбом, на маленькому півострові між Ронішорою та Шушманом, колись стояла маленька синагога, яку люди називали «жидівською галилеєю». В селі їх було аж дві.

Далі Ронішора, обійнявшись з Шушманом, протікала попід велекий міст, під яким теж було велике плесо, в якому ми купались і риболовили. Цей міст називали – мостом «коло вишньої коперативи», чи «вишньої коршми» або «міст коло Поштарьових», бо тут жив поштар Михайло (листоноша), дідусь мого доброго друга клузького університетського професора Івана Гербіля.

¹ Бере – пиво.

² Мершешть – сорт дешевих цигарок.

³ Повниця – підвал.

⁴ Каскада – водоспад.

⁵ Берва – кладка.

Присіла біля діда на лавиці та плакала, співала... Не було як повідомити чумашів чи сусідів, аби прийшли на допомогу поховати діда.

Побіля хатини стареньких проходили злодії, шукали їсти, украсти якусь худобину. Вскочили в хату до бабки, а там дідо простертий на лавиці. Пожаліли бабку та рішили дати допомогу.

Зняли із горища труну порожню, бо в одній труні лежав мішок із квасолею, аби її не погризли миші. Поклали діда в труну та висадили знову на горище, поки втихомириться трохи завірюха, та чумаші зможуть поховати його.

Через кілька днів завірюха минула, переказала бабка за чумашами, аби прийшли поховати діда. Вічно п'яні чумаші, бо горівка антидот проти чуми, схопили із горища труну та поховали діда край полянки, ще й «Вічну пам'ять» заспівали.

Минула зима, настала тепленька весна, прийшов підвеликодний піст, а бабка здогадалася за квасолею, бо для горян квасолька – «сятила би са». Вилізла бабка на горище, відкриває труну, щоб взяти з мішка миску квасолі, а там... У труні лежав вишкірений дід, бо п'яні чумаші похоронили мішок з квасолею.

Записала Лариса БЕВКА-ЯКОБЧУК

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИЖИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 272)

Живий сон

Одного ранку стара Петриха прокинулася на зорі. Їй приснилось чи причулось, що надворі страшна гроза. Заглянула в вікно, зорі не видно, а на дворі тихо і темно, хоч за очі бери. «Ще нуч панує», – подумала вона та випила ковток води із глиняного горщика, що тримала завжди на столі біля ліжка, потім перехрестилася та, вмотившись знову у теплу постіль, зразу міцно заснула.

Коли прокинулася вдруге, на дворі і в хаті ще було темно. «Ба ці кулько часу, што така довга нуч?» – промовила пошепки та глянула на годинник. Придивилася, була майже восьма. «Ой як пузно, а вон пільма яка. Може, лагодитса на дощ?» – припустила вона. «Добре, што ми вчера помолотили пшеницю та ще й солону уносили на хлів», – потішила себе тета Василина та глянула на піч, де спали її внуки. Не корняла. «Хай досплят, доки я обйду маржинки та умішаю кулешу, бо вчера наробилиса фест, золоті бабини котики», – попестила їх у своїй думці, намацуючи засув на дверях. «Агі! Ба ці што, двері незамкнені? Котрийс мав бути сеї ночі вон, та забув замкнути назад», – здогадалася вона та вийшла спокійно надвір.

На подвір'ї всюди дзюркотіли струмочки та прямували до криниці, де формувался потічок, що летів через межі до річки. Чорні хмари падали на землю. Лала шуміла тужно. Її гірський гул роздавався далеко. Гілля яблуні, що росла перед хатою, обтяжені круглими соковитими плодами, хилились до землі, як у молитві, крім одної, яка, не витримавши свого родючого тягара, сумно лежала на землі.

«Збив її вітер, – з жалем встановила Петриха. – Як што ми не чули нічо? Ні я, ані діти?» – запитувала сама себе. – Переробилисмеса учера всі та спали цілу нуч, як убиті, – прийшла до висновку. – Означає, што я не снила, а чула тучу круз сон. Мала бути страшна стихія. Добре, што не пробудилиса хлопці, інакше блиск та гримут перестрашив би не тільки їх, але й мене», – думала стара та, перехрестившись, пішла оглядати город і сад.

На городі всі квасоліні тички звалені, в саду – сливи поламани, половина недоспілих яблук струшена. Всюди на землі повно листя, гілок та плодів. Стара

висока груша-цукрянка, що росла під самим ліском, переламана навпіл, лиш стовбур стримів угору, розтріщений блискавкою.

«Ой яка шкода! Хоть і була уже стара, але все родила, бідолашка, кождий гуд. Не буде бурш шушениць¹ із неї, – жаліла тета Василина та старалась примиритись: – Не є што діяти. Дерево, як і людина, росте, цвиге, родит другим на хосну і радусть. А коли постаріє та спорохнявіє, прийде буря – і все...»

Потім підняла три жовті спілі груші та довго дивилася на них, давши волю кільком гарячим сльозам, просто так, для себе. Дві покпала у кишеню для внуків, а одну сама з'їла. Але груша, хоч і була спіла, чомусь давила її горло, і вона ніяк не могла проковтнути кусок. Петриха перелякалась та почала викашлюватись. Потім промовила: «Ой, Боже любий, ба ці што має бути?...» – та скоро пригадала собі, що цю грушу-присаду прищепив Іван Печиріпа та подарував її дітям, коли вони ходили орати на Дуброву. Ще жив її муж Петро. «Беріт, діти, прищепу та посадіт у вас на городі. Добра груша. Буде родити та нагадувати про Івана Печиріпу. Боже дай, аби са лиш приймила! Тільки не забудьте у сесе літо поливати», – радив він Довгановим хлопцям, котрих часто запрошував до своєї колиби та частував навесні свіжим сиром та урдою, а восени грушами та осінніми абрикосами. Любив хлопців майже, як своїх. Та й вони не відставали від нього, все розпитували, бо він, як і стрілець Лисун та їх дід Федур Чірібан, часто жартував та розказував майстерно легенди села та про війни і вівчарські пригоди. Був начитаний та знав дуже багато з минулого. Частину історії прожив сам, як і їх дід та старий Марікун, що межував полем із ними.

Петриха схаменулась. Глянула ще раз на зламану бурею грушу та бігом подалась до хліва, мов боялась чогось. Обійшла скоро худобу, здоїла Зоряну, пустила курей, а потім зайшла до возарні. Розклала швидко вогонь та поставила казанок для кулеші, де кинула кілька картоплин. Любила кулешу мішати із розтертою бараболею, а потім додавала овечої бриндзи та смаженої солонини або ковбаски буженої, котру так любили всі, головно її внуки.

Коли збиралась процідити молоко у шуфлеї, котрі завжди тримала на остріві біля хати, аби висушились та провітрилились, а там жодного.

«Агі, біда! Ще не є черепля. Сночі всі шуфлеї були туй та й ще й кофичка². Я їх сама перемила та повішала

на клинці³. А тепер пропали. Ба ці хтос їх украв? І як суди прийшов? Пес вартує та тягне ланцюк по дроту аж до возарні» – не могла пояснити собі стара.

Не розв'язавши тайну, процідила молоко у якусь коновку, а решту, як вимішала кулешу, перелила у казанок та покпала його парити, готовити, як у нас кажуть, бо дуже добре молоко готовлене на кулеші. Що залишилось, вділила рудому Приблуді, котрий радо муркотів біля своєї господині, та залишила й для Урсула. Пошукала на полиці грудку старої вечерішньої кулеші, котру хотіла покласти у молоко собаці, але не знайшла та здивувалась: хто її з'їв так рано. Забувши скоро про кулешу, взяла від поросят кілька варених бараболь та кинула в молоко, розтерла та понесла під оборіг, де була його буда.

– Урсул! Урсул! Ходи їсти, лайдаку, хоть єс не заробив сеї ночі, бо всі шуфлеї пропали із остриви... За што я тебе годую, боягуз таркатий? – сварила вона пса, невдоволена, що він налякався грому і блискавиці та не вартував її подвір'я.

Але пес не з'являвся. Ні гадки не мав про їжу.

– Урсул, вставай, лінюху, та йди жерти! Пруйшов гримут давно та й блиск! Не буйса! – просила його Петриха.

Заглянула під оборіг, потім у його буду, а там – лиш ланцюг і ошийник, а пса нема. Подумала, що Петрик із Павликом розв'язали його звечора. «Але ні, – здогадалась вона, – сночі ходив по дроту. Мав стягнути ошийник, як і того разу, коли поїв пироги у возарні, рондьош⁴ кушлатий».

Тільки охнула невдоволено та повернулася до возарні, де приготвила сніданок, а потім пішла до хати будити внуків.

– Петре! Павле! Вставайте! Кулеша із бриндзев жде вас!

Але на печі – тихо. Ніхто не ворухнувся. Бабуня вийшла та пішла знов до возарні. Гаряча кулеша, бриндза, свиняче бужене сало та парене молоко розливали по всьому подвір'ї приємний запах, аж у ніздрях лоскотало. Але внуки не з'явились.

– Гей, діти! Годі вас докорняти! Спите, мов булисте цілу нуч десь на толоку. Ану, най іду та потрясу їх. Што не встають? – посварила внуків, а потім взяла відра та подалась напувати маржини.

Не встигла зайти в хлів, як почувла жіночий голос:

– Гей, тето Петрихо, ваші хлопці дома? – запитала тремтячим голосом Донійова невістка. – Дома. Ще сплят. Корняю та не встають, а їда стигне – відповіла спокійно їх бабуня. А потім запитала: – Та што є, Ілонко?

– Не знаю, де са діли діти. Ми спали у сінюх, а хлопці у великуй хижі. Рано, коли я пушла їх корняти,

аби йшли їсти, постіль порожна, укно удхилене, а їх не є. Кликкала-м, шукала. Пусто, – хвилювалася молодича.

– Не журиса, прийдут, – заспокоювала її Петриха.

– Тето, нині рано поза п'ять був такий страшний дощ, як ніколи. Ми гадали, што настав кінець світу. Не держав много, але прийшов із-за Миг'ури. Спершу страшно потемніло, мов настала нуч, а не – день. Незадовго поза тим зачало блискати, гриміти, вітер ломив усе, а дощ лив, як із кофи. Ой який – страх! – непокірно розказувала Ілонка, а потім запитала: – А ви, тето, не чули тучу?

Руняни завжди боялись, коли гроза наступала із гори, бо приходила грізно і бурно, чорна та якась незвичайна, нечиста, як вони її називали. Із Коштиля, сусіднього села, дощ завжди приходив мирно і тихо, густий і мокрий, тривав довго, аж по тижневі-два. Із Сигота приходив із градом, блискавицями та громом. Тривав недовго та повторювався майже кожного дня, приблизно у той самий час, після обіду. Але коли наступав із-за Миг'ури, рвав хмари та прожерав все, як – Баба Яга у давній казці.

– Хм! – низала плечима бабуся, бо її думка заглибилась в іншу сторону. Зламана стара груша розтерзала її ранішній душевний спокій, і вона хотіла хоч трохи побути на самоті. Тому і не настоювала, аби внуки прокинулись, ні на те, що їй розказувала сусідка, не дуже була уважна. Не заходила в бесіди, лиш неохоче додала:

– Чула-м, чула... – збрехала Петриха, бо не хотіла видати себе, що проспала майже цілу ніч і ранок, твердо та непорушно, а грозу чула лиш у сні. – І мені доста шкоди наробила по городу, – додала вона та показала на зламану гілку яблуні.

– Ану, тето, подивітса добре. Справді сплят ваші онуки, бо вже – доста пузно, – настоювала розгублено молодича та гляділа недовіркою на стару, котра якось байдуже та неохоче слухала її.

Тета Василина зайшла до хати та жваво звернулася до печі:

– Петре, Павле, вставайте скоро! Хочете розболітиса уд спаня? Хто чув тую хиріти? – і потягла за джергу, а там – нікого... Подушки і постіль збиті до купи так, щоби бабуня думала, що вони там, ще сплять.

(Далі буде).

1 Шушениці – сушені фрукти.

2 Кофичка – коновка, мала дерев'яна діжа, дерев'яна посудина.

3 Клинч – гак, клин.

4 Рондьош – дрантливий.

Дитяча сторінка

ЛЕГЕНДА ПРО МАТІР

В одному домі лежав хворий хлопчик, так, що ніякої надії на життя не було. І всі над ним плакали: отець, мати і дві сестрички. Плакали, бо хлопчик умре.

Коли звечоріло, одна сестричка вийшла надвір. Видить, стоїть у дворі хтось у чорному.

Вона не розбирає хто та й звідає:

– Хто в нашому дворі стоїть?

А воно й каже:

– Я Смерть. Я сеї ночі маю із сього дому взяти одну душу.

А дівочка каже Смерті:

– Йой, я тебе прошу, не бери братика, бери мене.

– Тоді йди до хижі, попрощайся з усіма своїми рідними, та прийдеши, і я возьму тебе. Она заходить до хижі. І нікому ніч не сказала, так тихенько-тихенько лягла спати.

Виходить друга сестричка. І та видить, що хтось у чорнім стоїть. І та звідає:

– Хто там стоїть у нашому дворі?

– Я, Смерть. Я сеї ночі маю із сього дому взяти одну душу.

А она просить:

– Йой, я тебе прошу, не бери мого братчика, бери мене.

– Добре, возьму. Іди до хижі, попрощайся з усіма рідними, і я тебе возьму, а братика оставлю.

Зайшла она до хижі і більше не вернулася, бо й та не хотіла вмирати.

Через якийсь час виходить отець. Вийшов, увидів Смерть у чорнім та й звідає:

– Хто там у мій двір зайшов?

– То, – каже, – я, Смерть. Я сеї ночі маю із сего дому одну душу взяти.

А отець каже:

– Не бери мого сина, бери мене. Він ще такий молодий, най би жив.

– Добре, іди до хижі, попрощайся з усіма, вийдеши, і я возьму тебе.

Зайшов отець до хижі та й більш не прийшов.

Десь по півночі виходить мати. Вийшла, видить, хтось стоїть у чорнім. Звідає мати:

– Хто тут у нашім дворі?

– Я, Смерть. Я сеї ночі із сего дому маю одну душу взяти.

Мати просить із сльозами:

– Прошу тебе, не бери мого синочка, бери мене.

– Добре, йди до хижі, попрощайся з усіма. Вийдеши надвір, та й возьму тебе.

Мати зайшла до хижі, поклати синови на головочку другу ряндочку мокру, намочила її в холодній водичці. Завила сина, позавивала дівочок, пішла до чоловіка і попрощалася з ним, поцілувала його і вийшла надвір.

– Но, я готова, бери мене.

Дивиться вона, а там стоїть хтось у білім та й каже їй:

– За те, що ти така справедлива, я й твого сина лишаю, і тобі життя дарую. Ти одна в сьому домі така, що за всіх готова на смерть.

Дитяча сторінка

Олена ПЧІЛКА

До діточок

Годі, діточки, вам спати!
Час давно вже вам вставати!
Гляньте: сонечко сміється,
В небі жайворонок в'ється,
В'ється, радісно співає, –
Він весну вам сповіщає!
А весна та чарівниця
Щиро вам несе гостинця;
Пташка, рибка, звір на волі,
Божа пчїлка, квітка в полі, –
Всі весною оживають,
Весну красну прославляють.

Весняні квіти

Весна чарівниця,
Неначе цариця,
Наказ свій послала,
Щоб краса вставала.
І проліски, і травка,
Й зелена муравка,
І кульбаба рясна,
Й фіалочка ясна –
Всі квіти весняні,
Веселі, кохані,
З-під листя виходять,
Голівки підводять
Од сну зимового
До сонця ясного!
Ті квіти дрібненькі,
Мов дітки маленькі,
Розбіглись у гаю,
Я їх позбираю
В пучечок докупки –
Для мамі-голубки!

У світі маминого слова

Слова Степана ТКАЧУКА

Музика Івана ЛІБЕРА

Помірно

1. При- ходь, лю-бо- ве, знов до ме- не 3 бо-жих за- рев
2. При- ходь, лю-бо- ве, знов до ме- не Із по- за- час-

во-скре-сін- ня І сер-це мо-є пре-сту-де- не
ся й по- за- до- лі І сер-це мо-є не-бу-ден-не

Двос. Приспів:

Про- кинь мо-ли-тво- ю спа-сін- ня.
По- крий ки-тай-ко- ю сва-во- лі. Те-

бе че-ка-ю я, лю-бо- ве, Не- мов че-кав, від-ко-ли

зна- юсь, У сві- ті ма-ми-но-го сло- ва, 3 я-

ким ні- ко- ли не про-ща- юсь.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Іван ЯРИЧ

ЯКЩО ТЯП, ТО Й ЛЯП

(Гумореска)

Будучи довголітнім в'язнем газети, всілякого набачився, наслухався, поназаписував. Життя газетного підневільника сповнене сміхом крізь сльози, помилками, найневірогіднішими ляпами в опублікованому. Газета творець. Вона, якби ти не старався бути серйозним, повсякчас викидає такі колінця, що від сміху захлинешся, доган, викликів на килим не обберешся... І чим помилка смішніша, тим вона страшніша для того, хто її вляпав.

Та ближче до тіла, як кажуть сучасні Казанови. Однією із найсмішніших газетних помилок вважається ось яка. Кореспондент, пишучи «коров'ячий репортаж», старався якнайглибше передати пафос колгоспного життя, то почав свій матеріал: «Ще й сонце не зійшло, як трактористи виїхали в поле орати...» Склали газету вручну і робітник поклав стертую букву «о», то вона виглядала, як «с». Отже читачі того репортажу мали велику потіху... Але усю братію районної газети викликали після цього на засідання бюро райкому партії, і надавали чортів. Мовляв, що радянським трактористам тільки й того бракувало, що до сходу сонця йти у поле і ... Вони, що не мають туалетів коло добротних будинків? Один із журналістів намагався членів бюро райкому переконати, що, мовляв, механізатори проїняті турботою за майбутній високий урожай зернових, могли прийняти зобов'язання саме у поле йти, щоб добряче вгноїти землю. Хоча зауваження газетяра було взято членами бюро до уваги, однак редактора вигнали, за послаблення політичної пильності, з посади, і зобов'язали уже нового редактора дати в газеті поправку.

У наступному числі газети вище підпису новоспеченого редактора чорним шрифтом під заголовком «Просимо у читачів вибачення» писалося:

...У матеріалі такому «в...ралася помилка», знову замість літери «к» усміхалася буква «с», то вийшло не вкралася, а... Вам сміх, а новому редактору випало щастя протриматися у керівному кріслі редакції аж два дні...

Надійшло радісне весняне свято – 8-го березня – День жінки. Газета особливо старалася догодити кращій половині людства, то вже з усіх сил пнула відцибушити номер, показати усю велич любові чоловіків до коханих, подруг, матерів. Величезними буквами виписали привітання «Зі святом, дорогі жінки!». Та й байки. Газету випустили. Та пішли, як це було заведено, пропивати дорогих... Коли це наступного дня телефонний дзвінок до редактора:

– Ляльо! Товаришу редактор, я вам дякую за те, що Ваша газета солідарна зі мною, і завдячуючи їй, таки доказав своїй бабі, що вона дворога скотина, бо вона ніяк не хтіла цьому вірити... Дякую.

– Що таке? – обурився редактор. – Невже людськи не можна викласти свою скаргу! При чому тут газета?

– Та ж ви в учорашній газеті написали: «Із святом Вас, дворогі жінки!» Дякую...

Редактор, ухопив газету і спотів, хміль покотився градом...

Загалом пенсіонери є найприскіпливішими читачами газет. Це, очевидно, пояснюється тим, що вони мають достобіса вільного часу. Один такий заслужинець відпочинку, що не долюбляв котів, якось вичитав зі шпальти заголовок «Котам кари!» І дуже утішився, сказавши: «Нарешті, вже й за котів взялися, а то від них нема життя...» Але не знав старий, що заголовок мав бути «Катам кари!», бо йшлося в матеріалі про злочинців другої світової війни.

А ще один ветеран війни, іншим разом, проглянувши газету, зателефонував редактору:

– Скажіте, будь-ласка, як таке може бути, щоб наша шкільна молодь зустріла ветеранів танками?

– Якими танками? – не знає про що йдеться керівник газети. – Ви що, з моста у воду упали?

– Так ви смієте мене ображати? Я до Берліна дійшов, воевав за родину, а тепер мене зустрічають танками... і такого не було. А ви пішете: «Шкільна молодь зустріла ветеранів піснями і танками...»

Довго клявся редактор, що, коли писав, мав на увазі «...піснями і танцями», хоча танок – це той

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

самий танець в українській мові.

А ще один пенсіонер у часи розквіту дружби між народами прочитав: «...Треба нещадно знищувати грузинів, бо вони завдають багато шкоди людям»... Звичайно, він не зміг цього стерпіти і попрямував з газетою в руки до редакції. Вмостившись у кріслі головного «знищувача» газети, запитав обурено: «Як це знищувати братній народ – грузинів?! За що?»

Редактор мусив довго викручуватись з ситуації, доводити сердитому читачеві: «...То не грузинів людей слід нищити, а таких мишей, що називаються гризунами, які мають під черевцем білі плями».

Як ви уже здогадалися, мало бути в газеті: «Треба нещадно знищувати гризунів...»

Але ці помилки – тільки квіточки, а є й ягідки... В роки другої світової війни в одній з фронтових газет у прізвищі Сталін замість букви «т» надрукували букву «р». Редактор, коли побачив це, вихопив з кобури пістолет і застрелився. Дорого коштувала ще одному газетяреві публікація Гімну СРСР з такими рядками: «Союзом незламним республіки вільні, навік об'єднала (замість об'єднала) Велика Русь...»

Не менш потішним і страшним була стаття, що сповіщала про зустріч трьох лідерів країн генсека КПРС Л. Брежнєва із керівниками Польщі й Угорщини. Однак заголовок кричав інше: «Зустріч трьох ледарів у верхах».

Але газетні ляпи – не прерогатива нашого часу. Навпаки. Чим далі до витоків друкарства, тим більше цих квітів недоречності і реготу. Так, у журнал «Собесідник», що видавався минулого століття у Росії, сповіщав про коронацію цариці таким чином: «На голову її величності натягнули ворону...» В

наступному номері видання виправлено помилку у такий спосіб: «... У репортажі про коронування цариці допущено помилку. Слід читати: «...На голову цариці натягнули не ворону, а корову». Отож бо, так і не зуміли її величності покласти на голову корону.

Та однією з видатних так званих диявольських помилок вважають помилки 1648 року, допущені в трактаті італійського професора Фловіні, що полемізував з авторами одного релігійного твору. Розбурханий вчений використав у суперечці вираз Євангеліє від Матвея: «І що ти дивишся на сучок в оці брата твого, а колоди в своєму оці не відчуваєш?» Слова ці писались на латині. Чорт друкарської помилки украв початкові «о» в обидвох «осіло» (око). Латинське ж «culus» означає зад. Отже оглядини сучка виявились в далекій від ока частині тіла. Уже на смертному ложі, через 30 років, бідолаха-вчений проклинав складача тексту, що зіпсув йому життя.

Друкарські помилки були, є й будуть. Вони безсмертні. Як і сам диявол, який їх «засовує» в тексти. Сподіваємось, що уважні читачі й в цих записках, знайдуть (собі на потіху) помилки. Але ж бо! Не помиляється той, хто нічого не робить!

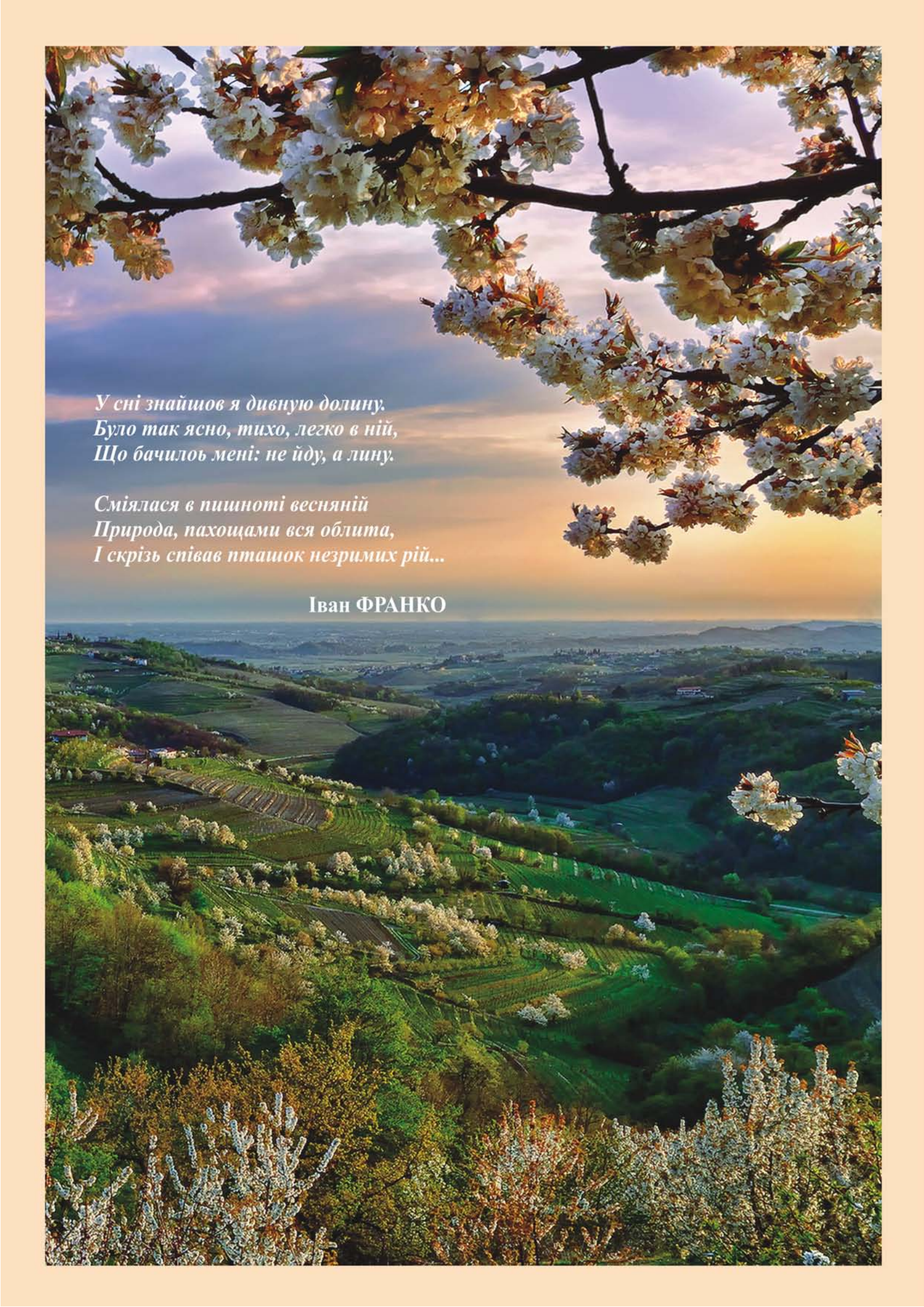
Павло ГЛАЗОВИЙ

Освіта

Тримав паугу добрий чоловік,
Він провозився не один з ним рік,
Дресировав. І теплень носатий
Навчився трохи лапою писати.

Тепер пауга пише так:

«Хазяїн мій дурак,
І брат його дурак,
І сват його дурак,
І син його дурак,
І жінка теж дурепа в нього,
Раз вийшла заміж за дурного».
Мораль із цього вплива така,
Що на людців нікчемних натяка:
Дасте придуркові освіту –
Він вас обгадить на півсвіту.

*У сні знайшов я дивну ю долину.
Було так ясно, тихо, легко в ній,
Що бачилоь мені: не йду, а лину.*

*Сміялася в пишноті весняній
Природа, пахощами вся облита,
І скрізь співав пташок незримих рій...*

Іван ФРАНКО